

Ronja Juhanpelto

TOIMITTAJAN VASTUU HAASTATELTAVAN ILMAISUISTA

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Tammikuu, 2020

TIIVISTELMÄ

Ronja Juhanpelto: Toimittajan vastuu haastateltavan ilmaisusta
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Hallintotieteiden tutkinto-ohjelma
Tammikuu 2020

Tutkimukseni tarkoituksena on tarkastella toimittajan rikosoikeudellista vastuuta haastateltavansa ilmaisusta. Toimittajan vastuuseen liittyen käyn läpi myös toimittajien vahingonkorvausvastuun muodostumista sekä sitä, millaisessa valossa haastateltavan oikeudet näyttäytyvät oikeuskäytännön perusteella. Tutkimukseni on lainopillinen.

Tutkimukseni alussa käyn läpi toimittajien sananvapauden perustaa, jonka jälkeen siirryn tarkastelemaan sananvapauden sääntelyä ja sitä, kuinka julkaisun sisältöä koskeva rikosoikeudellinen vastuu jakautuu toimittajan ja haastateltavan välille. Havainnollistaakseni toimittajan ja haastateltavan välisen rikosoikeudellisen vastuun jakautumista olen rajannut tarkempaan tarkasteluuni yhden korkeimman oikeuden tapauksen. Yhdistämällä oikeuskäytännön tarkasteluun toimittajien työskentelyä ohjaavan itsesääntelyohjeiden tarkastelun, pyrin hahmottamaan sitä, millaisena toisaalta toimittajat ja toisaalta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin näkee toimittajien eettisen ja hyvän journalistisen työskentelyn. Toimittajan työskentelyn eettisen rajan hahmottaminen auttaa ymmärtämään oikeudellisen vastuun jakautumista toimittajan ja haastateltavan välillä, vaikka eettisestä työskentelystä ohjaavilla Journalistin ohjeilla ei ole velvoittavan oikeuslähteen asemaa rikosoikeudellista vastuuta määritettäessä. Toimittajien hyväksyttävän työskentelyn hahmotteleminen oikeustapausten pohjalta kertoo kuitenkin siitä, missä menee joskus ehkä vaikeastikin hahmotettava raja toimittajan normaalin hyväksyttävän työskentelyn ja esimerkiksi rikokseen osallisuuden välillä. Oikeustapausten tarkastelu osoittaa siitä, millainen painoarvo haastateltavan oikeuksille ja toimittajan vastuulle suhteessa haastateltavaan ja tämän ilmaisuihin oikeuskäytännössä annetaan.

Tutkimukseni johtopäätösinä esille nousee toimittajien työskentelyn arvostaminen kansalaisten tiedonsaantioikeuden mahdollistajana. Tätä yhteiskunnallista tehtävää toteuttaessaan toimittajien odotetaan välittävän totuudenmukaista tietoa. Koska Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut haastattelujen olevan merkittävimpiä toimittajien tiedonlähteitä ja haastattelujen nähdään mahdollistavan totuudenmukainen tiedonsaanti yhteiskunnan tapahtumista ja ihmisten mielipiteistä, on nähtävissä, ettei toimittajien tiedonvälitystehtävää haluta kaventaa rankaisemalla toimittajia haastateltavien lain vastaisista lausumista. Toimittajien työskentely rangaistuksen uhan alla voisi johtaa mediaa hiljentävään vaikutukseen, jota ei haluta tapahtuvan demokraattisessa yhteiskunnassa. Toimittajan vastuusta suhteessa haastateltavaan ja tämän valistamiseen ilmaisujen mahdollisista rikosoikeudellisista vastuista ei säännellä itsesääntelyohjein tai lailla eikä tällaista toimittajan vastuuta suhteessa haastateltavaan pidetä toimittajien eettisessä työskentelyssä prioriteettina. Siitä huolimatta, että toimituksellinen päätäntävalta julkaisun sisällöstä kuuluu toimituksen piiriin ja toimittajalla on paljon valtaa julkaisun sisällön suunnittelussa ja toteuttamisessa, julkaisun sisältöä koskevasta lain vastaisesta ilmaistusta vastaa rikosoikeudellisesti se, jota rikoslain mukaan voidaan pitää rikoksen tekijänä tai osallisena siihen. Täten toimittajan rooli julkaisun sisällön suunnittelijana ei lievennä haastateltavan rikosoikeudellista vastuuta tämän lain vastaisista ilmaisusta.

Avainsanat: Sananvapaus, sananvapauslaki, rikosoikeudellinen vastuu, sananvapausrikos, haastateltavan oikeudet, Journalistin ohjeet

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

LÄHTEET	iii
LYHENTEET	vii
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimusaiheen taustaa	1
1.2 Tutkimustehtävä, -metodi ja rajaukset	3
2 SANANVAPAUS – OIKEUS ILMAISTA, JULKISTAA JA VASTAANOTTAA TIETOA	6
2.1 Sananvapaus ja toimittajan sananvapauden lähtökohdat	6
2.2 Sananvapaus – kenen oikeus, kenen vastuu?	10
3 SANANVAPAUDEN SÄÄNTELY	13
3.1 Oikeudellinen sääntely	13
3.1.1 Päätoimittajan vastuu	15
3.1.2 Lähdesuoja	20
3.2 Toimittajien itsesääntely	22
3.3 Oikeudellisen sääntelyn ja Journalistin ohjeiden suhde	23
4 SANANVAPAUSRIKOS	25
4.1 Kunnianloukkaus	26
5 TOIMITTAJA-ASEMAN VAIKUTUKSESTA OIKEUDELLISEN VASTUUN MUOTOUTUMISEEN	28
5.1 KKO:2010:88	28
5.1.1 Tapauksen lähtökohdat	28
5.1.2 Korkeimman oikeuden ratkaisu	28
5.1.3 Toimittajan toiminnan vaikutus tapauksen osapuolten rikosoikeudellisen vastuun muotoutumiseen	30
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	35

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Hoikka, Mikko:* Tiedotusvälineet ja sananvapaussuojan kohde, Asiantuntija-artikkeli. *Lakimies* 7–8/2008 s. 1242–1246.
- Huovinen, Sakari:* Medianvapaus sananvapauteen perustuvana oikeusperiaatteena. Asiantuntija-artikkeli. *Lakimies* 5/2008 s. 747–772.
- Husa, Jarkko; Mutanen, Anu; Pohjolainen; Teuvo:* Kirjoitetaan Juridiikkaa: Ohjeita Oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. 2. uud.p. Helsinki 2008.
- Kolehmainen, Simo:* Syyteoikeudesta sananvapausrikoksissa. Lisensiaatintutkimus. Valtakunnansyyttäjänvirasto, Helsinki 2009.
- Korpisaari, Päivi:* Sananvapauslainsäädäntö 2000-luvulla. Teoksessa *Sananvapaus Suomessa* (toim. Kaarle Nordenstreng) s. 105-136. Tampere 2015.
- Länsineva, Pekka:* Perusoikeudet ja varallisuussuhteet. Jyväskylä 2002.
- Manninen, Sami:* Sananvapaus ja julkisuus. Teoksessa *Perusoikeudet* (toim. Pekka Hallberg ym.) s. 387-418. Juva 1999.
- Neuvonen, R. (2019). *Viestintä- ja informaatio-oikeuden perusteet* (2. painos ed.). Helsinki: Kauppakamari.
- Neuvonen, Riku:* Sananvapauden historia Suomessa. Tallinna 2018.
- Neuvonen, Riku:* *Viestintä- ja informaatio-oikeuden perusteet*. Helsinki 2013.
- Neuvonen, Riku:* *Sananvapauden sääntely Suomessa*. Vantaa 2012.
- Neuvonen, Riku:* *Sananvapaus, joukkoviestintä ja sääntely*. Helsinki 2005.
- Ollilla, Riitta:* *Sananvapaus*. Pieksämäki 2004.
- P Peterson, Theodore:* *The Social Responsibility Theory*. Teoksessa *Four Theories of the Press* (toim. Fred Siebert) s. 73-104. Illinois 1969.
- Reinboth, Susanna:* Toimittaja - sananvapauden sankari vai sananvapausrikollinen? Asiantuntija-artikkeli. *Oikeus* 4/2012, s. 624-626.
- Rautiainen, Pauli:* Taiteellinen alibi: ilmaisurikoksen taiteellinen luonne sen rangaistavuuden poistavana tekijänä. Asiantuntija-artikkeli. *Oikeus* 2/2011, s. 244-253.
- Saarnilehto, Ari:* Hyvää tapaa koskevista säännöksistä. Hyvä tapa. Oikeusperiaatteet ja oikeuskäytäntö-tutkimusprojektin seminaarin 12.11.1992 alustukset, s. 5–16. Toim. Huhtamäki, Seija. Turku 1992.

Salmela, Jukka-Pekka: Oikeushenkilön perusoikeussuoja. Pro gradu -tutkielma. Turku 2009.

Seppänen, Janne: Visuaalinen kulttuuri: Teoriaa ja metodeja mediakuvaan tulkitsijalle. Tampere 2005.

Tiilikka, Päivi: Päätoimittajan vastuu yleisön tuottamasta verkkosisällöstä. Asiantuntija-artikkeli. Lakimies 1/2012 s. 53-78

Tiilikka, Päivi: Journalistin sananvapaus. Helsinki 2008.

Tiilikka, Päivi: Sananvapaus ja yksilön suoja: lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen. Väitöskirja. Alma Talent Oy 2007.

Tolonen, Hannu: Oikeuslähdeoppi. Helsinki 2003.

Viljanen, Jukka: Karhuvaara ja iltalehti v. Suomi; Selistö v. Suomi – Suomalaiset sananvapausrajoitukset Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen testissä. Oikeustapauskommentti. Lakimies 4/2005 s. 636-650.

Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Vantaa 2001.

Muut lähteet

Sananvapausrikkokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja (24/2012).

Sananvapaus, yksilönsuoja ja lähdesuoja Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita (54/2010).

Perustuslakivaliokunnan mietintö koskien hallituksen esitystä laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (PeVM 14/2002).

Säädökset

Esitutkintalaki (805/2011)

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003)

Oikeudenkäymiskaari (4/1734)

Rikoslaki (39/1889)

Suomen perustuslaki (731/1999)

Vahingonkorvauslaki (412/1974)

Lakien esityöt

HE 167/2003	Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi vahingonkorvauslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
HE 44/2002	Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
HE 54/2002	Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
HE 309/1993	Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

Kansainväliset sopimukset

Euroopan unionin perusoikeuskirja (2012/C 326/02)

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 63/1999)
(Euroopan ihmisoikeussopimus)

Muut asiakirjat

Yhdistyneiden kansakuntien yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus. 10.12.1948.

Verkkolähteet

Journalisti: Oikeus tietää oikeutensa. Viitattu 22.10.2019.

<<https://www.journalisti.fi/artikkelit/2017/14/oikeus-tiet-oikeutensa/>>

Journalisti: Mitä media saa julkaista? Viitattu 22.10.2019.

<<https://www.journalisti.fi/artikkelit/2017/15/mit-media-saa-julkaista/>>

Julkisen sanan neuvosto

<<https://www.jsn.fi/>>

Oikeustapaukset

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Bergens Tidende ja muut v. Norja (2.5.2000)
Goodwin v. Yhdistynyt kansakunta (27.3.1996)
Jersild v. Tanska (23.9.1994)
Julieta Savitchi v. Moldova (11.10.2005)
Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi (16.11.2004)
Lentia ja muut v. Itävalta (24.11.1993)
Lopes Gomes da Silva v. Portugali (28.9.2000)
Muller v. Sveitsi (24.5.1988)
Nilsen ja Johnsen v. Norja (25.11.1999)
Pedersen ja Padsgaard v. Tanska (17.12.2004)
Roemen ja Schmidt v. Luxemburg (25.2.2003)
Selistö v. Suomi (16.11.2004)

Korkein oikeus

KKO 2010: 88
KKO 2011:71
KKO 1997:185
KKO 2006:62

LYHENTEET

EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
EY-oikeus	Euroopan yhteisöjen (Euroopan yhteisö, Euroopan atomienergiayhteisö ja Euroopan hiili- ja teräsyhteisö) säädökset
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
PL	Suomen perustuslaki
RL	Rikoslaki
SVL	Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaiheen taustaa

Joukkoviestinten rooli sananvapauden käyttäjinä on nyky-yhteiskunnassa hyvin olennainen. Mediat nostavat esiin yhteiskunnassa tapahtuvia asioita ja tarjoavat toisaalta keskustelualustan kansalaisten keskustelulle. Sananvapauden käyttäjinä joukkoviestinten olennainen merkitys onkin juuri mahdollistaa sananvapauden kollektiivisen luonteen toteutuminen, kansalaisten tieto asioista ja keskustelun herättäminen tiedon pohjalta¹. Perustuslain (731/1999) 12 §:ssä turvattu sananvapaus yhdistyy turvaamaan tiedotusvälineiden kautta myös perustuslain 2.2 §:n mukaista Suomen kansalaisille kuuluvaa kansanvaltaa.

Joukkoviestinten merkityksen ja maailman tapahtumista antaman kuvan pohjalta on merkittävää ymmärtää medioiden viestinnän vaikuttavan ihmisten tietoisuuteen asioista. Tämän vuoksi on tärkeää hahmottaa, mistä joukkoviestinten tiedotuksessa on kyse. Representation eli todellisuuden kuvaamisen käsite voidaan visuaalisen journalismin professori Janne Seppäsen mukaan ymmärtää todellisuuden heijastumana tai sitä vastoin rakentavan todellisuutta². Joukkoviestinten uutisoinnin ollessa kiinteä osa arkipäivää on olennaista hahmottaa, mikä on joukkotiedotusvälineiden ja niissä toimivien toimittajien rooli sananvapauden käyttäjinä, edistäjinä ja toisaalta sananvapauden rajojen tuntijoina.

Suomalaisessa yhteiskunnassa joukkotiedotusvälineillä on vahva valtion viranomaisista itsenäinen asema ja kansalaisten luotto joukkotiedotusvälineisiin on korkea. Viestintäoikeuden dosentti Riku Neuvonen ottaa esille joukkotiedotusvälineiden vahvan aseman nimenomaan näiden omaavan vallan vahtikoiran roolin myötä³. Vallan vahtikoiran rooli tuo joukkoviestinten toteuttamaan sananvapautteen yhteiskunnallisen aseman, joten tämän myötä herää kysymys joukkoviestinten sananvapauden laajuudesta.

Sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia tutkineen oikeustieteen professori Pauli Rautiaisen kirjoitus ilmaisurikoksen taiteellisesta luonteesta sen rangasitavuuden poistavana tekijänä, herätti mielenkiintoni omaa aihettani kohtaan. Rautiainen tuo esille

¹ Huovinen 2008, s. 747-748, 758

² Seppänen 2005, s. 78

³ Joukkotiedotusvälineillä on asema poliittisen keskustelutantereen mahdollistajina tukien yksilön mahdollisuuksia itsensä ilmaisuun ja toimien näin vallan vahtikoirina. Neuvonen 2012, s. 44

ihmisoikeustuomioistuimen yleisen kannan siitä, että yhtäläillä taiteellinen ilmaisu kuin poliittinen ja tieteellinen viestintä tarvitsevat vahvaa suojaa. Rautiainen tutki tutkimuksessaan sitä, mitä teokselta vaaditaan, jotta se vapautuisi taiteellisuuden nimissä ilmaisurikossyytteistä.⁴ Tämä nosti puolestaan mielenkiintoni pohtimaan jo metaforana tunnettua toimittajien vallan vahtikoiran asemaa. Minulle heräsi kysymys siitä, mikä on toimittajan rooli julkaisun kirjoittamisessa ja tuotoksen sisältöön kohdistuvan oikeudellisen vastuun muotoutumisessa.

Toimittajalta alan ammattilaisena voidaan olettaa odotettavan yksittäisestä kansalaista parempaa tietämystä sananvapauden oikeudellisesta sääntelystä. Lisäksi toimittajia ohjaa alan oma itsesääntely, josta vastaa Julkisen sanan neuvosto. Tämä Journalistin ohjeiksi nimetty ohjekokoelma toimii kuitenkin vain toimittajien eettisenä ohjenuorana eikä sillä ole velvoittavan oikeuslähteen asemaa. Toisaalta Hannu Tolonen päätyy kirjassaan Oikeuslähdeoppi johtopäätökseen siitä, että alan itsesääntelyllä saattaa olla käyttöä vahingonkorvaustapauksissa⁵.

Mikäli Journalistin ohjeilla voi rikosprosessissa olla tapauksen vahingonkorvauksen osalta ratkaiseva asema ja ratkaisu tehdään velvoittavien oikeuslähteiden sijaan itsesääntelyyn pohjaten⁶, voidaan johtaa kysymys siitä, onko toimittajilla Journalistin ohjeiden kohderyhmänä erilainen vastuu julkaisun sisältöön liittyvässä oikeustapauksen tulkinnassa kuin maallikoilla. Toisaalta journalistin maallikosta eroavaan oikeudelliseen vastuuseen sananvapauden käyttämisessä voisi vaikuttaa myös journalistin työn yhteiskunnallinen tavoite tiedonvälityksen edistämisestä. Joka tapauksessa, koska voidaan olettaa etenkin suurten asiamedioiden toimittajien nauttivan vahvaa kansalaisten luottamusta julkaisun sisältöön liittyen, on perusteltua pohtia, mikä on toimittajan vastuu verrattuna maallikon vastuuseen julkaisun sisältöön liittyvän oikeudellisen vastuun muotoutumisessa.

Toimittajien vastuu julkaisun sisällöstä on ollut myös alan omissa lehdissä esille nostettu tema. Improbaturin päätoimittaja Anna-Sofia Nieminen nosti Journalisti -lehdessä esille, että haastateltavan oikeudet ja toimittajan vastuu suhteessa haastateltavaan on ollut paljolti pohdittu

⁴ Rautiainen 2010, s. 245-246

⁵ Tolonen 2003, 148-152. Lisäksi ”vahingonkorvausoikeudellista tuottamusta eli huolimattomuutta harkittaessa tuomioistuin on saattanut viitata hyvään journalistiseen tapaan pohtiessaan, miten huolellinen journalisti kussakin tilanteessa toimii”. Tiilikka 2008, s. 74

⁶ Hallituksen esityksessä HE 167/2003 s. 58 todetaan vahingonkorvauslain muutoksesta (509/2004), että erityistapauksissa oikeutta korvaukseen voidaan harkita laillisuusperiaatteen sitä estämättä.

kysymys⁷. Lisäksi Vierstintäoikeuden professori Päivi Korpisaari pohti toimittajien sananvapauden laajuutta ja yleistä käsitystä toimittajien sananvapauden laajuudesta julkaisussa ”Mitä media saa julkaista?”⁸. Toimittajille ammattihenkilöinä annettu vastuu julkaisun sisällöstä on siis merkittävä kysymys, kuten myös kysymys tämän ammattiroolin merkityksestä oikeudellisen vastuun muodostumisessa.

1.2 Tutkimustehtävä, -metodi ja rajaukset

Tutkimukseni tarkoituksena on tarkastella toimittajan oikeudellista vastuuta haastateltavansa lausumista. Pohdin toimittajan roolia julkaisun sisällön suunnittelijana ja toimittaja-aseman vaikutusta julkaisun sisältöä koskevan rikosoikeudellisen vastuun muotoutumisessa ja jakautumisessa toimittajan ja haastateltavan kesken. Pysin siis tutkimuksessani vastaamaan siihen, mikä on toimittajan vastuu haastateltavan lausumista. Tähän liittyen tutkimuksessani tärkeä kysymys on se, mikä rooli toimittajalle ammattikunnan jäsenenä annetaan julkaisun suunnittelijana ja toteuttajana sekä mikä on toimittajan vastuu valistaa haastateltavaansa tämän ilmaisujen mahdollisista rikos- tai vahingonkorvausoikeudellisista seurauksista.

Tutkimukseni metodina toimii lainoppi. Sen perinteinen määrittely on tiivistetty voimassaolevien oikeussäännösten systematisoinniksi ja näiden oikeussäännösten sisällön tulkinnaksi. Systematisoinnin tarkoituksena on luoda oikeudellinen käsitejärjestelmä oikeuden tulkintaa varten.⁹ Tarkastelen joukkoviestimissä työskentelevien toimittajien vastuita niistä sääntelevän sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain kautta (460/2003, myöhemmin sananvapauslaki). Sen lisäksi, että systematisoin ja tulkitsen sananvapauslakia, mukana tulkinnassa kulkee myös Euroopan ihmioikeussopimuksen sananvapaussäännöksen tulkinta ja sen vaikutus toimittajien vastuiden rakentumiseen.

Velvoittavien oikeuslähteiden tarkastelun lisäksi tutkin erään oikeustapauksen kautta toimittajien työssään toteuttamaa journalistin ohjeiden mukaista työskentelyä. Vaikka alan itsesääntelyohjeilla ei ole asemaa rikosoikeudellisen vastuun tulkinnassa näen, että niistä voi saada osviittaa siitä, mikä on hyväksyttävää toimittajan toimintaa ja mikä toiminta ylittää rikoslaissa määritellyn rikoksen tekijän tai osallisen rajan. Etenkin rajanveto siihen, mikä on

⁷ Journalisti, Oikeus tietää oikeutensa, viitattu 22.10.2019

⁸ Journalisti, Mitä media saa julkaista?, viitattu 22.10.2019

⁹ Husa–Mutanen–Pohjolainen 2008, s. 20.

normaalia toimittajan työskentelyn piiriin kuuluvaa toimintaa ja mikä esimerkiksi yllyttämistä rikokseen, voi joskus olla vaikeaa. Pohtimalla journalistin ohjeiden noudattamista oikeustapauksissa pyrin hahmottamaan, kuinka toimittajat ymmärtävät journalistin ohjeet ja mikä oikeuskäytännössä katsotaan hyväksyttäväksi toimittajan työskentelyksi. Toimittajien työskentelyn analysointi yhdistettynä tuomioistuinten ratkaisuihin heijastaa toimittajien vastuun rajoja suhteessa haastateltavaan.

Tutkielmani toisessa luvussa käyn läpi sitä, mitä sannavapaudella tarkoitetaan ja mistä toimittajien sananvapaudessa on kyse. Toimittajan sananvapauden lähtökohtien tarkastelu avaa sitä, millaista oikeudellista suojaa toimittajien ammattihenkilöinä tekemä sananvapauden käyttö saa, kenen sananvapauden käytöstä joukkoviestimessä julkaistujen ilmaisujen välittämisessä on ylipäätään kyse ja kuka ilmaisuista vastaa rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisesti.

Kolmas luku käsittelee sananvapauden sääntelyä. Oikeudellisen sääntelyn tarkastelussa on painotettu sanavapauslain vastuujärjestelmän tulkintaan, mikä ilmentää toimittajan ja haastateltavan välisiä vastuita. Journalistin ohjeiden avaaminen luo kuvaa itsesääntelyn asemasta toimittajan vastuiden määrittäjänä ja toimittajan ammatinkuvan yhtenäistäjänä. Neljännessä luvussa avataan sananvapausrikoksen käsitettä, sillä sananvapausrikokset ovat niitä rikoksia, joihin syyllistyessään rikoksen tekijä ja osallinen ovat sananvapauslain 12 § mukaan vastuussa toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta. Sananvapausrikoksista tarkempaan tarkasteluun olen rajannut kunnianloukkauksen, sillä myöhemmin käsittelemässäni korkeimman oikeuden ratkaisussa on kyse kunnianloukkauksesta.

Viidennen luvun oikeustapauksen tarkastelu havainnollistaa sitä, mitä oikeuskäytännössä pidetään hyväksyttävänä toimittajan toimintana eli, missä toimittajan toiminansa menee rikosoikeudellisen vastuun raja, ja toisaalta miten oikeuskäytäntö ilmentää toimittajan vastuuta suhteessa haastateltavaan. Johtopäätöksissä vedän yhteen, mikä on suurissa asiamedioissa työskentelevien, journalistin ohjeita noudattavien, toimittajien vastuu suhteessa haastateltavaan ja kuka on vastuussa joukkoviestimissä julkaistuista ilmaisuista.

Toimittajan käsite on laaja käsite, sillä toimittajaksi voivat mieltää itsensä niin omaa blogia kirjoittavat henkilöt aina suurissa joukkoviestimissä työskenteleviin toimituksellista työtä tekeviin henkilöihin saakka. Olen rajannut tutkimuksessa tarkoittamani toimittajat suurten joukkoviestintien toimittajiin, jotka ovat työssään sitoutuneet noudattamaan journalistin

ohjeita¹⁰. Koska journalistin ohjeet yhtenäistävät toimittajien työskentelyä ja luovat kuvaa toimittajan ammatista¹¹, on käsittelemieni toimittajien rajaaminen journalistin ohjeisiin sitoutuneisiin toimittajiin mielestäni hyvä ja konkreettinen rajaus.

Tutkimusongelmani kohdistaminen nimenomaan toimittajan vastuuseen eikä vastaavan toimittajan vastuuseen suhteessa haastateltavan antamien ilmaisujen julkisemiseen ja mahdollisen rikosoikeudellisen vastuun muotoutumiseen nojaa siihen, että näen toimittajan työskentelyllä haastattelutilanteessa olevan paljon vaikutusta siihen, millainen haastattelusta ylipäätään kehkeytyy ja muodostuuko haastattelussa ylipäätään sananvapauden ylittäviä ilmaisuija. Lisäksi journalistin ohjeissa säännellään toimittajiin kohdistuvista työskentelyohjeista ja toisaalta muun muassa haastateltavan oikeuksista. Myös Euroopan ihmioikeustuomioistuin puhuu ratkaisukäytännössään toimittajan vastuusta suhteessa haastateltavan ilmaisiin¹². Täten toimittajan vastuu julkaisun sisällöstä on päätoimittajan vastuun ohella merkittävä kysymys.

Toimittajan vastuuta tarkasteltaessa on kuitenkin tärkeää ottaa esille myös sananvapauslaissa säädetty päätoimittajan vastuu, sillä tämän avaaminen kuvaa sitä, mistä toimituksen viimekäteisessä julkaisun sisällöstä päättämässä ja julkaisusta vastaamisessa on kyse sekä mitä tarkoitetaan vastaavan toimittajan tehtävällä johtaa ja valvoa toimitustyötä.

¹⁰ Julkisen sanan neuvoston sopimuksen ovat allekirjoittaneet Aikakausmedia, Radiomedia, Sanomalehtien Liitto ry (Paikallislehtien Liitto ry), Suomen Journalistiliitto ry (Radio- ja televisiotoimittajien Liitto ry), Yleisradio Oy, MTV Oy, Sanoma Media Finland, Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liitto Kultti ry sekä PALE ry (SAK:n palkansaajalehdet). Julkisen sanan neuvosto

¹¹ Neuvonen 2005, s. 121

¹² Esim. Selistö v. Suomi (16.11.2004), Bergens Tidende ja muut v. Norja (2.5.2000), Pedersen ja Padsgaard v. Tanska (17.12.2004)

2 SANANVAPAAUS – OIKEUS ILMAISTA, JULKISTAA JA VASTAANOTTA A TIETOA

2.1 Sananvapaus ja toimittajan sananvapauden lähtökohdat

Sananvapautta voidaan tarkastella useamman tason kautta. Neuvonen jakaa sananvapauden tarkastelun sananvapauteen yhteiskunnallisena ja historiallisena aatteena, sananvapauteen ihmisoikeutena ja kansallisena perusoikeutena sekä sananvapauteen sen tosiasiallisena toteutumisenä. Avaamatta laajemmin sananvapauden eri tasojen sisältöä, on kuitenkin sananvapauden eri tasojen esille tuominen tärkeää sananvapauden käsitteen ymmärtämisen kannalta. Nämä kaikki neljä sananvapauden tasoa vaikuttavat toisiinsa ja siis siihen mitä sananvapaus on.¹³

Sananvapautta kansallisena perusoikeutena kuvastaa Suomen perustuslain (731/1999) 12 §:n 1 momentti:

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Yllä esitetystä perustuslaissa kirjatusta sananvapauden määritelmästä voidaan erottaa neljä virkettä, jotka kaikki kertovat sananvapauden alasta. Ensimmäisen virkkeen mukaan sananvapauden kerrotaan kuuluvan kaikille. Sananvapaus, kuten muutkin perusoikeudet ovat lähtökohtaisesti ihmisyksilöille tarkoitettuja oikeuksia, mutta hallituksen esityksessä perusoikeussäännösten muuttamisesta todetaan perusoikeuksien yltävän välillisesti suojelemaan myös oikeushenkilöitä¹⁴. Viestintäoikeuden tohtori Päivi Tiilikka perustelee sananvapauden perusoikeussuojan yltämistä lehtien julkaisu- ja ohjelmatoimintaa harjoittaviin oikeushenkilöihin sillä, että nämä toteuttavat sananvapaussäännöksen keskeistä tarkoitusta taata ”kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus julkiseen kritiikkiin”¹⁵. Tiilikan perustelut sananvapaudesta oikeushenkilön vapautena voidaan yhdistää myös Neuvosen ajatukseen sananvapaudesta. Neuvonen tiivistää erään ajatuksensa

¹³ Neuvonen 2018, s. 345

¹⁴ HE 309/1993

¹⁵ Tiilikka 2008, s. 17

sananvapaudesta niin, että se on alun perin ollut luonnolliselle henkilölle tarkoitettu oikeus, mutta on muotoutunut vähän kerrassaan yhteiskunnallista tavoitetta ja demokratiaa edistäväksi aatteeksi¹⁶. Sananvapauden tarkoitus toteuttaa yhteiskunnallisia tavoitteita on siis laajentanut sananvapauden koskemaan myös oikeushenkilöitä.

Perustuslain sananvapaussäännös koskee paitsi oikeutta ilmaista ja julkistaa myös vastaanottaa tietoa. Tässä on julkisoikeuden professori Pekka Länsinevan mukaan kyse subjektisidonnaisesta perusoikeusajattelusta, jolla tarkoitetaan sitä, että oikeutta voidaan tarkastella eri osapuolten näkökumista¹⁷. Pohjaten subjektisidonnaiseen perusoikeusajatteluun Neuvonen on koonnut yhteen, että sanavapautta tulkittaessa on tarkasteltava sananvapautta tilannekohtaisesti ilmaisijan, julkaisijan ja vastaanottajan oikeutena. Eri osapuolten oikeuksia punnitsemalla saadaan käsitys siitä, mikä on kussakin tilanteessa hyväksyttävää sananvapauden alaa. Tähän sananvapauden punnintaan eri osapuolien oikeutena liittyy Neuvosen mukaan lisäksi vahvasti merkittävyysarviointi, eli sen arviointi, kenen osapuolen; ilmaisijan, julkaisijan vai vastaanottajan, oikeutta kussakin tilanteessa painotetaan.¹⁸

Merkittävyysarvioinnissa mielenkiintoista on se, että EY-oikeus painottaa arvioinnissaan tiedonsaantioikeutta, kun taas suomalainen sananvapauden määritelmä on pohjautunut ennemminkin oikeuteen ilmaista ja julkaista tietoa¹⁹. Kuten jo edellä sivusin, kansalaisten tiedonsaantioikeus joukkoviestinten tiedonvälityksen pohjalta, käännettynä toimittajien toteuttama ilmaisunvapaus, on perusteltavissa yhteiskunnallisen tarkoituksen ja demokratian toteuttamisen kautta, eli sananvapauden toissijaisen tehtävän kautta. Kiinnostavaa EY-oikeuden painotuksessa siis on se, että EY-oikeuden voidaan nähdä painottavan arvioinnissaan sananvapauden toissijaisen tarkoituksen toteutumista²⁰. Myös Neuvonen ottaa esille sananvapauden toimijakeskeisen jaottelun irtaannuttavan sananvapauden tosiasiallisen sisällön sananvapauden ideologiasta²¹.

¹⁶ Neuvonen 2005, s. 38-39

¹⁷ Länsineva 2002, s. 98-99

¹⁸ Neuvonen 2005, s. 35-39

¹⁹ Lentia ja muut v. Itävalta (24.11.1993), Neuvonen 2005, s. 38

²⁰ Sananvapauden merkitykseen liittyen ”useimmissa Euroopan maissa sananvapautta ei pidetä itsetarkoituksena, vaan välineenä saavuttaa demokratiatavoitteet.” Huovinen 2008, s. 748.

²¹ Neuvonen 2005, s. 38

Suomalaisessa perusoikeusajattelussa sananvapaus on ollut etenkin poliittinen oikeus²². Lisäksi, koska toimittajien ilmaisunvapaudelle organisaation edustajana²³ voidaan hakea perusteita sananvapauden oikeudellisesta sääntelystä etenkin yhteiskunnallisen tavoitteen ja demokratian edistämisen kautta, oikeushenkilön sananvapautta tarkasteltaessa voidaan sananvapauden käytön tarkoituksella nähdä olevan merkitystä sananvapauden käytön arvioinnissa. Neuvonen ottaakin esille, että sananvapauden reuna-alueilla sananvapauden rajoitusten arviointi ei ole yhtä ehdotonta perusoikeuden ydinalueeseen kuuluvan asiasuullisuuden kohdalla, toisin kuin esimerkiksi viihdetarkoituksessa toteutetun uutisoinnin kohdalla²⁴. Toisaalta, koska sekä ilmaisuoikeus että tiedonsaantioikeus ovat periaatteellisia oikeuksia eivätkä subjektiivisia oikeuksia²⁵, ei ole edes mahdollista, että toimittajien sananvapautta, jonka pohjalla on siis sama sananvapaus kuin luonnollisilla henkilöillä, voitaisiin tarkentaa tai rajoittaa muilla kuin sananvapauden käytön tarkoituksen arvioinnilla. Lähinnä ilmaisun tarkoituksiarviointi tulee kyseeseen, jos ilmaisu astuisi jonkun muun perusoikeuden kanssa samalle alueelle, ja jouduttaisiin pohtimaan sitä, mille oikeudelle annetaan suurempi painoarvo tarkastelussa.

Sananvapauden käytössä ilmaisujen tarkoituksiarviointi tulee siis lähinnä kyseeseen, kun arvioidaan epäselviä sananvapaus kysymyksiä. Muutoin ilmaisujen tarkoituksiarviointi ei kuulu sananvapauden tulkintaan, sillä sananvapauteen kuuluvien ilmaisun ja tiedon vastaanottamisen vapauden rajaaminen esimerkiksi joihinkin tiettyihin aihepiireihin kaventaisi sananvapautta niin, että käytännössä kaikki, mitä ei olisi hyväksytty sananvapauden alaan olisi vastoin sananvapautta tai vailla perusoikeussuojaa²⁶. Laeilla voidaan tarkentaa ja rajoittaa sananvapautta, kuten perustuslain 12 §:ssäkin mainitaan, mutta sananvapauden sisältöneutraliteetista johtuen laeilla ei puututa siihen, mitä sananvapauden puitteissa saa sanoa ja mitä ei²⁷.

²² Manninen 1999 s. 409, Viljanen 2001 s. 237-241.

²³ Toimittajan voidaan nähdä olevan osa julkaisijaa, sillä työsuhteessa toimiessaan toimittajien ilmaisuissa on kyse toimittajan ja sisällöntuottajien yhteistyön tuloksesta. Ollilla 2004, s. 31.

²⁴ Neuvonen 2005, s. 40

²⁵ Sananvapauteen periaatteellisena oikeutena vaikuttaa sananvapauden luonne sisältöneutraalina oikeutena, eli sananvapauden suojaamaa sisältöä ei ole määritelty laissa, vaan sananvapaus on käytännössä rajoittamaton. Toisaalta sananvapaus periaatteellisena oikeutena ei myöskään mahdollista yksilölle jonkun tietyn tiedon vaatimista, ellei kyse ole julkisuusperiaatteen perusteella viranomaiselta vaadittavasta tiedosta. Neuvonen 2005, s. 38

²⁶ Ollilla 2004, s. 18

²⁷ Sananvapaus jokaiselle ihmiselle kuuluvana, periaatteessa rajoittamattomana, oikeutena ilmaista itseään ja kommunikoida yhdessä toisten ihmisten kanssa. Manninen 1999, s. 388.

Edellä esitetyn mukaisesti sananvapaus on sekä ilmaisijan, julkaisijan että vastaanottajan perusoikeus. Sananvapaus on lähtökohtaisesti luonnolliselle henkilölle tarkoitettu oikeus, mutta juurikin esimerkiksi toimittajan sananvapauden perusta voidaan johtaa luonnollisen henkilön oikeuksien turvaamisen kautta, luonnollisen henkilön tiedonsaantioikeuden, yhteiskunnallisen tavoitteen sekä demokratian edistämisen kautta. Tämän pohjalta, mitä tulee paljolti eriäviä mielipiteitä aiheuttaneeseen kysymykseen siitä, mikä on toimittajien sananvapauden laajuus suhteessa kansalaisen sananvapauteen, voisin sanoa, ettei toimittajien sananvapaus ole suurempi kuin kansalaisen sananvapaus, vaan kyse on siitä, mille sananvapauden osapuolelle annetaan merkittävyysarvioinnissa suurin perusoikeussuoja. Itseasiassa, jos toimittajien sananvapaus ymmärrettäisiin pääosin kansalaisten tiedonsaantioikeuden mahdollistajina²⁸, sananvapauden rajatapauksissa arvioitaisiin kansalaisten tiedonsaantioikeutta eikä ainoastaan sitä, mitä toimittaja saa ilmaista. Kansalaisten tiedonsaantioikeuden yhteys etenkin poliittiseen ja yhteiskunnalliseen viestintään, eikä esimerkiksi viestintään mainontaa tai viihdejulkaisuja koskien, jälleen korostaa sitä, että toimittajien laajempi sananvapaus liittyy demokratian edistämiseen ja kansalaisten oikeuteen saada yhteiskunnallista tietoa, eikä niinkään siihen, että toimittajilla olisi yksittäistä kansalaista laajempi sananvapaus tilanteessa kuin tilanteessa. Uutisoinnin tarkoituksella on merkitystä toimittajien sananvapauden laajuuteen. Toisaalta ylipäättään yhteiskunnallinen kehitys on vaikuttanut siihen, miten sananvapaus ymmärretään; kenen oikeutena ja kenen suojaa sananvapaustulkinnassa painotetaan.

²⁸ Toimittajien sananvapaudella on myös joukkotiedotuksen vapaaseen kehitykseen ja monimuotoisuuteen liittyen merkitystä. Tiilikka 2008, s. 17

2.2 Sananvapaus – kenen oikeus, kenen vastuu?

Edellisessä kappaleessa kävin läpi ajatusta sananvapaudesta ja siitä, kenen oikeus se on. Perusoikeussäännösten muuttamisesta annetun hallituksen esityön mukaan sananvapaus on laajennettavissa koskemaan luonnollisten henkilöiden lisäksi välillisesti myös oikeushenkilöitä²⁹. Jukka-Pekka Salmela kirjoittaa kuitenkin välillisen suojan opista koskien sananvapauden laajentamista oikeushenkilöihin, ja päätyy kirjoituksessaan siihen, ettei oikeushenkilöiden oikeus sananvapauteen johdu pelkästään välillisesti luonnollisen henkilön sananvapaudesta johdetusta oikeudesta³⁰. Oikeushenkilön sananvapautta ei voida aina palauttaa jonkun yksittäisen luonnollisen henkilön sananvapauteen³¹.

Mediaorganisaation oikeudessa ilmaisunvapauteen voidaan kuitenkin katsoa eduksi luonnollisen henkilön oikeus saada tietoa³². Tiedonsaantioikeus puolestaan palautuu yhteiskunnallisesti merkittävän tiedon vastaanottamisoikeuteen ja siten perustuslaissa esille tuodun kansanvaltaisuuden mahdollistamiseen (PL 2.2 §). Kun täten joukkotiedotusvälineiden sananvapaudessa palataan usein luonnollisen henkilön oikeuteen saada tietoa, voidaan pohtia, kenen sananvapaudesta on kyse toimittajan julkaistessa tietoa³³. Tapauksessa voi olla yhtä aikaa kyse sekä ilmaisijan, julkaisijan sekä vastaanottajan sananvapauden toteuttamisesta, tai vain jonkun näistä. Kun edelleen tarkastellaan sananvapautta pelkän ilmaisunvapauden kannalta, voidaan kysyä, kenen ilmaisunvapaudesta on kyse, kun toimittaja organisaation työntekijänä julkaisee sisältöä.

Sananvapauteen yhdistyy edelleen kysymys vastuun jakautumisesta sananvapauden käytössä. Voidaan kuitenkin huomata, ettei ilmaisunvapaus ja ilmaisuihin liittyvä vastuu kulje käsikädessä. Muun muassa lähdesuoja on eräs tekijä, joka vaikuttaa oikeudellisen vastuun muotoutumiseen ilmaisun antajan ja välittäjän välillä³⁴. Toisaalta jo pelkästään sananvapauslaki määrittelee, ettei toimittajalla ole välttämättömyyttä julkaista kaikkea mitä kansalaiset haluavat³⁵. Joukkotiedotusvälineiden kapasiteetti ei riittäisi kaikkien halukkaiden

²⁹ HE 309/1993

³⁰ Salmela 2009, s. 50-51

³¹ Ollila 2004, s. 30

³² EIT on painottanut lehdistön roolia ”julkisena vahtikoirona” ja yhteiskunnan kannalta merkityksellisten tietojen jakajana. Sananvapaus, yksilönsuoja ja lähdesuoja Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä (54/2010) s. 17

³³ Subjektisidonnaisen perusoikeusajattelun mukaan sananvapaus on ymmärrettävissä ilmaisijan, julkaisijan ja vastaanottajan oikeutena. Neuvonen 2005, s. 35.

³⁴ Tiilikka 2007, s. 374

³⁵ Sananvapauslain 4 §:n mukaan vastaava toimittaja päättää viimekädessä julkaisun sisällöstä.

kommentojien viestien välittämiseen, eikä kaikkien viestien välittäminen edes olisi mielekästä toimitustyön yhteiskunnallisen tehtävän toteuttamisen kannalta. Toimittajilla on työnsä puolesta suuri valta päättää mitä julkaistaan. Kenen sananvapauden käytöstä siis on kyse, kun toimittajalla on valta päättää, mitä ilmaisia julkaistaan ja mitä ei? Entä miten tämä toimittajien rooli julkaisujen sisällöstä päättämisessä vaikuttaa ilmaisun laatijan ja julkaisijan väliseen sananvapauteen liittyvään oikeudelliseen vastuuseen? Toimittajan työtä ohjaavat joukkoviestintää kohtaan asetettu laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003) sekä alan ammatilliset ohjeet ja seuraavassa käsittelenkin sitä, miten nämä vaikuttavat sananvapauteen liittyvien vastuiden jakautumiseen.

Toimittajien työtä sääntelevän sananvapauslain vahingonkorvausvastuuta koskevan 14 §:n mukaan toimittajien vahingonkorvausvastuuta koskee, mitä vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:ssä sanotaan. Tämän mukaan mediaorganisaatio on korvausvastuussa yleisön saataville toimitetun viestin sisällöstä aiheutuneesta vahingosta, sillä työnantaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka työntekijä virheellään tai laiminlyönnillään työssään aiheuttaa. Se, mitä lasketaan toimittajan laiminlyönniksi työssään, on puolestaan hieman vaikeampi kysymys, sillä journalistin työn ohjenuorasta säännellään yksityiskohtaisemmin alan itsesääntelyllä. Viestiin sisältöön liittyvä rikosoikeudellinen vastuu määräytyy toimituksen osalta sananvapauslain 12 §:n mukaisesti siten kuin rikoslaissa on kriminalisoitu rikoksen tekijä ja osalliset siihen. Vahingonkorvauslaissa puolestaan viitataan siihen, että toimittajan työssään tekemä laiminlyönti tai virhe ovat perusteita vahingonkorvausvastuuseen. Tästä voidaan siis vetää yhteen, ettei toimituksen vahingonkorvausvastuu tarvitse pohjalleen rikosoikeudellista tuomiota sananvapauden lainvastaisesta käytöstä, vaan pelkkä työnkuvan huolimaton hoitaminen voi johtaa vahingonkorvausvastuuseen. Koska toimittajien työn yleisenä ohjenuorana toimii alan itsesääntelyohjeet, vahingonkorvausvastuu voi käytännössä johtua itsesääntelyohjeiden laiminlyönnistä³⁶.

Vahingonkorvausvastuu ja rikosoikeudellinen vastuu ovat kuitenkin toisistaan erillisiä asioita, sillä näillä on vaatimustasoltaan eri perusteet sananvapauden käyttöön liittyen. Se, mitä vahingonkorvausvastuusta voidaan kuitenkin nähdä, on, että toimittajilla sananvapauden käyttäjinä voi olla erilainen vastuu sananvapauden käyttämisessä kuin maallikoilla. Toimittajat

³⁶ Toki vahingonkorvausvastuun perusteista on lakimieskunnassakin erimielisyyksiä, sillä joidenkin mielestä journalistien ohjeiden käyttö journalistien työn huolellisuusarvioinnissa on hyväksyttävä mittari, mutta esimerkiksi Tiilikka on viitannut siihen, ettei journalistin ohjeilla voida mitata työssä odotettavaa huolellisuutta, koska itsesääntely on usein lain tasoa joko tiukempaa tai löysemppää. Tiilikka 2008, s. 75

ammattihenkilöinä ja organisaationsa edustajina voivat journalistin ohjeita laiminlyömällä saattaa organisaation vahingonkorvausvastuuseen. Koska jo pelkästään toimittajan ammattinimike luo lukijoille suuremman luottamuksen viestin sisältöä koskien kuin esimerkiksi nimimerkillä julkaistu julkaisu, lukiolla on suuremmat odotukset toimittajien työtä kohtaan. Täten myös huolellisuusvaatimukset toimittajan toimintaa kohtaan ovat suuremmat³⁷. Näin on perusteltua pohtia, onko toimittajalla erityinen vastuu yksilön ilmaisujen rikosoikeudellisen vastuun muotoutumisessa.

Pohdittaessa toimittajan vastuuta haastateltavansa lausumista, ajatusta puoltaisivat niin journalistin ohjeilla erotettu toimittajien ammatillinen asema verrattuna maallikoihin³⁸, kuin toisaalta sekä sananvapauslaissa että journalistin ohjeissa määritelty toimituksen viimekäteinen päätösvalta julkaisun sisällöstä³⁹. EIT:n ratkaisukäytäntö siitä, ettei toimittajaa tulisi rangaista muiden esittämien mielipiteiden ja tietojen edelleenvälittämisestä, puoltaa puolestaan sitä, ettei toimittajat vastaa haastateltavansa ilmaisuista⁴⁰. Toimittajan vastuusta on sekä puolesta että vastaan perusteluita.

³⁷ Tiilikka 2008, s. 76.

³⁸ Neuvonen 2005, s. 121

³⁹ Sananvapauslaki 4 §, Journalistin ohjeiden 2. kohta.

⁴⁰ Esim. Selistö v. Suomi (16.11.2004), Bergens Tidende ja muut v. Norja (2.5.2000), Pedersen ja Padsgaard v. Tanska (17.12.2004)

3 SANANVAPAUDEN SÄÄNTELY

3.1 Oikeudellinen sääntely

Sanavapautta säännellään sekä kansallisella että kansainvälisellä sääntelyllä. Keskeisimpään sananvapauden kansainväliseen sääntelyyn lukeutuvat Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹ ja Euroopan unionin (EU) perusoikeuskirja⁴², joka toi ihmisoikeudet EU:n sääntelyn piiriin. Lisäksi näiden taustalla keskeisenä tekijänä vaikuttaa Yhdistyneiden kansakuntien (YK) yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus⁴³, jolla on kuitenkin sopimusasemaa enemmän aatteellinen asema.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 11 artikla sananvapaudesta ja tiedonvälityksen vapaudesta sanoo, että jokaisella on sananvapaus, johon kuuluu vapaus pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Lisäksi artikla nostaa esille sen, että tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta tulee kunnioittaa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artikla noudattaa samanlaista määritelmää sanavapaudesta yhdessä EU:n perusoikeuskirjan kanssa. Toisaalta ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan toinen kohta säätää lisäksi sananvapauteen liittyvistä velvollisuuksista ja vastuusta. Tämän mukaan sananvapaus voidaan asettaa laissa säädettyjen ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaisiksi, mikäli rajoitukset ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa muun muassa kansalaisten turvallisuuden, epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämisen ja muiden henkilöiden oikeuksien turvaamiseksi. Ihmisoikeussopimuksen sanavapauden rajoittamista mahdollistavasta säännöksestä huolimatta, sananvapauden kansainvälinen sääntely painottaa hyvin vahvasti sananvapauden turvaamista niin pitkälle kuin mahdollista. Nimenomaan ihmisoikeussopimuksessa säädetty sananvapauden rajoittaminen välttämättömistä syistä korostaa sananvapauden ensiarvoista asemaa.

⁴¹ Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 63/1999).

⁴² Euroopan unionin perusoikeuskirja (2012/C 326/02).

⁴³ Yhdistyneiden kansakuntien yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus. 10.12.1948.

Sananvapauden kansainvälinen sääntely vaikuttaa Suomessa vahvasti kansallisen sääntelyn tulkintaan⁴⁴. Kansallisessa sääntelyssä sananvapaudesta säädetään paitsi perustuslain 12 §:ssä myös tavallisten lakien tasolla. Sananvapauden käyttämistä eri konteksteissa ohjaavien tavallisten lakien lisäksi sananvapautta voidaan toisaalta rajoittaa muiden perusoikeuksien sitä vaatiessa. Rikoslaisissa onkin kriminalisoitu muita perusoikeuksia laiminlyövien ilmaisujen esittämistä ja näin rajattu sananvapauden alaa.

Tutkielmani kannalta sananvapauden kansallisen sääntelyn tarkastelu on mielekästä rajata nimenomaan toimittajien sananvapautta sääntelevään lakiin sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003, sananvapauslaki). Tämä laki toimii joukkoviestinnän järjestyslakina sanellen siitä, mitä velvoitteita joukkoviestimellä on ja miten joukkoviestin tulee organisoida. Keskeistä sananvapauslaissa siis on, ettei se sääntele joukkoviestinnän sisällöstä.⁴⁵ Lisäksi sananvapauslakia sovelletaan viestinnän välineestä riippumatta kaikkiin joukkoviestinnän foorumeihin⁴⁶.

Sananvapauslaissa joukkoviestimen velvoitteiden ja yksittäisten henkilöiden oikeuksien välisestä suhteesta säännellään vastuujärjestelmällä. Keskeistä on esimerkiksi lain 4 §:n vaatimus siitä, että julkaisun julkaisijalla ja ohjelmatuotannon harjoittajalla tulee olla vastaava toimittaja⁴⁷. Velvoite vastaavasta toimittajasta, kansankielellä päätoimittajasta, perustuu siihen, että jonkun täytyy kantaa vastuu joukkoviestimessä julkaistuista julkaisuista. Neuvosen mukaan päätoimittajan vastuun yhtenä perusteena on sananvapauslain 16 §:n mukainen yksilön oikeus esiintyä mediassa anonymisti ja lähdesuojan alla, jolloin päätoimittajan on valvottava sitä, ettei julkaisujen sisällössä ole toimittu sananvapauden vastaisesti, ja mikäli näin on, on päätoimittajan kannettava viimekäteinen vastuu viestin lainvastaiseksi todetusta sisällöstä. Mikäli päätoimittaja laiminlyö valvonta velvollisuutensa ja vaikuttaa tällä viestin sisältöön perustuvan rikoksen tapahtumiseen, on sananvapauslain 13 §:n mukaan kyse päätoimittajarikkomuksesta. Toisaalta, jos päätoimittaja on sisällöltään rikoksen piiriin kuuluvan viestin tekijä tai osallinen siihen, tuomitaan tämä sananvapauslain 12 §:n mukaan itse

⁴⁴ Tätä ajatusta tukee se, että sananvapauden väärinkäytöksiä tarkasteltaessa ei riitä, että tuomioistuimien tutkii tapausta ainoastaan kansallisen rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisen vastuun kautta vaan tämän on lisäksi otettava huomioon, mitä sananvapaudesta sanotaan kansainvälisessä sääntelyssä. Etenkin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklasta tulevaa sananvapauden rajoittamisen välttämättömysharkintaa on tulkittava kansallisen sääntelyn ohella tuomiota tehtäessä. Korpisaari 2015, s. 106-107.

⁴⁵ Neuvonen 2013, luku 1 joukkoviestinnän sääntely, 1.2 sananvapauslain vastuujärjestelmä.

⁴⁶ HE 54/2002 vp s. 42

⁴⁷ Vastaava toimittaja tulee asettaa sananvapauslain 4 §:n mukaan aikakautisten ja verkkojulkaisujen julkaisijoille ja ohjelmatoiminnan harjoittajille, eikä esimerkiksi kotisivuille, jotka on määritelty verkkojulkaisun määrittelyn ulkopuolelle (PeVM 14/2002), Ollilla 2004, s. 107, 115.

rikoslaissa määriteltyyn rikokseen, siten kuin rikoslaissa on määritelty kyseisen rikoksen tekijä ja osallinen siihen. Itse asiassa jo pelkkä päätoimittajan julkaisemispäätös sisällöltään sananvapauden vastaisen ilmaisun julkaisemisesta voi merkitä päätoimittajan osallisuutta rikoslaissa määriteltyyn rikokseen. Neuvosen mukaan sananvapauslain vastuujärjestelmässä keskeistä on tasapaino sanavapauslain oikeuksien ja velvoitteiden välillä.⁴⁸

3.1.1 Päätoimittajan vastuu

Sananvapauslain 4 §:ssä on säännelty vastaavan toimittajan eli päätoimittajan vastuusta. Tämän tulee pykälän 3. momentin mukaan johtaa ja valvoa toimitustyötä sekä päättää aikakautisen julkaisun, verkkojulkaisun sekä ohjelman sisällöstä. Vastaavan toimittajan vastuuta määritettäessä on ensimmäiseksi hahmotettava, mitä tarkoitetaan julkaisulla. Etenkin verkkojulkaisun sisällön ala ja vastaavan toimittajan vastuu verkkosivulle tuotetusta sisällöstä aiheuttivat kysymyksiä liittyen aivan uudenlaiseen viestinnän kanavaan, jonne yksittäiset henkilöt pystyivät helposti tuottamaan itse sisältöä. Verkkojulkaisun määritelmää tarkennettiin perustuslakivaliokunnan mietinnöllä PeVM 14/2002⁴⁹ alkuperäiseen sananvapauslain esitöihin nähden⁵⁰.

Verkkojulkaisun uusi määritelmä ja tarkennus on sikäli merkittävä sananvapauslain 4 §:n kannalta, että sananvapauslain välineneutraaliudesta⁵¹ riippumatta verkkoviestintää kohtaan sananvapauslakia tulkitaan hieman eri tavalla. Päätoimittajan vastuuta ei voida yhdistää ja sisällyttää esimerkiksi verkkosivun ylläpitäjän vastuisiin. Verkkojulkaisun vastaava toimittaja on vastuussa julkaisijan tuottamasta ja käsittelemästä aineistosta, ei yksittäisten henkilöiden verkkosivulle lisäämistä kommentteista.⁵² Vastaavan toimittajan vastuusta verkkoympäristössä Ollilla esittääkin, että koska vastaavan toimittajan portinvartija-asema rajoittaa yleisesti ulkopuolisten pääsyä mediaan ja voi näin ikään kuin rajoittaa ulkopuolisten sananvapautta, ei

⁴⁸ Neuvonen 2013, luku 1 joukkoviestinnän sääntely, 1.2 sanavapauslain vastuujärjestelmä.

⁴⁹ Verkkojulkaisulla tarkoitetaan julkaisijan tuottamaa tai käsittelemää aineistoa, joka on aikakautisen julkaisun tapaan yhtenäiseksi laadittu verkkoviestien kokonaisuus ja jota julkaistaan säännöllisesti. PeVM 14/2002 s. 4

⁵⁰ HE 54/2002 vp s. 68

⁵¹ Sanavapauslain säännökset soveltuvat samansisältöisinä kaikkiin joukkoviestinnän muotoihin viestien tallennus-, julkaisu- ja jakelutekniikasta riippumatta. HE 54/2002 vp, s. 37

⁵² Ollilla 2004, s. 109

uusien portinvartijoiden tarve sellaisiin mediaympäristöihin, joissa viestinnän oma toiminta ei sitä vaadi⁵³.

Käsittämättä pidempään päätoimittajan vastuuta koskien verkkojulkaisuja, voidaan kuitenkin edeltävästä koota yhteen, että päätoimittaja on vastuussa julkaisijan tuottamasta ja käsittelemästä aineistosta viestinnän foorumista riippumatta. Päätoimittaja on esimerkiksi vastuussa keskustelu- tai kommenttipalstoilta poimituista viesteistä, jotka toimittaja on päättänyt liittää osaksi julkaisua⁵⁴. Mielenkiintoista on, kuinka tämä päätoimittajan johtamistyö ja julkaisun sisällöstä vastaaminen yhdistyy toimittajan ja haastateltavan väliseen vastuun jakautumiseen koskien haastateltavan ilmaisuja, kun toimittaja yhdessä muun toimituksen kanssa päättää julkaistavan haastattelukoosteen sisällöstä⁵⁵.

Haastattelun reaaliaikaisella esittämisellä voi olla vaikutusta haastateltavan ilmaisujen rikosoikeudellista vastuuta punnittaessa. Tätä puoltaa EIT:n ratkaisu koskien tapausta Nilsen ja Johnsen v. Norja (25.11.1999). Tapauksessa EIT tulkitsi, ettei poliisien harjoittamasta laittomasta väkivallasta käyty kiivas keskustelu ja keskustelun kielenkäyttö ollut ristiriidassa keskusteluun osallistuneen loukatun osapuolen kielenkäytön kanssa, ja lisäksi koska loukkaavat kommentit oli esitetty lehdistölle suullisesti eikä tuomitulla henkilöllä ollut mahdollisesti aikaa muotoilla tai peruuttaa lausumiaan ennen niiden julkaisemista, vaikutti tämä lausumien tahallisuuden tulkintaan ja siihen voitiinko tuomittua rankaista tämän ilmaisuista.⁵⁶

Edeltävä esimerkki ei suoranaisesti ota kantaa toimittajan vastuuseen haastateltavan lausumista, mutta osoittaa, että asiayhteydellä ja kontekstilla on vaikutusta siihen, kuinka lausumat tulkitaan sananvapauden käytön kannalta. Tapauksen ratkaisusta voidaan myös päätellä, että mikäli haastateltavalla on mahdollisuus suunnitella ilmaisunsa ennen haastattelua ja mikäli toimitus käsittelee ja leikkaa haastattelukoosteen ennen sen julkaisemista, on ilmaisuun liittyvä rikosoikeudellinen arviointi erilainen.

Journalistien ohjeet säätelevät siitä, että haastateltavalla on oikeus saada ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä tämän lausumia käytetään⁵⁷. Toisaalta ohjeet painottavat journalistisen päätösvallan pitämistä toimituksen päätösvallan alla, eikä haastateltavan kieltoon

⁵³ Ollilla 2004, s. 108

⁵⁴ Tiilikka 2012, s. 56

⁵⁵ Toimittaja osana julkaisijaa. Ollilla 2004, s. 31-32.

⁵⁶ Nilsen ja Johnsen v. Norja (25.11.1999) s. 22, kohta 41

⁵⁷ Journalistien ohjeiden kohta 17. Julkisen sanan neuvosto

julkaista lausumansa tulisi toimittajan suostua, ellei olosuhteet haastattelun antamisen jälkeen ole muuttuneet niin olennaisesti, että julkaiseminen olisi kohtuutonta⁵⁸. Viimeisin ohje on keskeinen ohje journalistisen riippumattomuuden kannalta. Toisaalta näiden journalistin ohjeiden noudattaminen toimittajan työssä kertoo toimittajan vilpittömästä työskentelystä, sillä mitä vähemmän toimittaja ottaisi haastateltavan oikeudet huomioon ja mitä enemmän toimittaja painottaisi vain omaa journalistista päätösvaltaansa, sitä epäeettisempää toimittajan työskentely saattaisi olla. Tällöin voisi uskoa toimittajien vastuun haastateltavan lausumista olevan korkeampi. Journalistin ohjeissa ja laissa ei kuitenkaan ohjeisteta siitä, kuinka toimittajan tulisi oheistaa haastateltavaa tämän ilmaisujen mahdollisista rikosoikeudellisista seurauksista.

Toimittajien työssä keskeinen piirre on pyrkimys totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen ja amerikkalaisen ajatusmallin mukaan antaa kuva siitä, mitä yhteiskunnassa tapahtuu⁵⁹. Tästä lukijoiden oikeuksia painottavasta ajatusmallista ohjeistetaan myös Journalistin ohjeissa⁶⁰. Itseasiassa voisin sanoa, että tällä journalistisen työn lähtökohdalla on myös vaikutusta julkaisun sisältämien ilmaisujen rikosoikeudellisen vastuun muodostumiseen toimittajan ja haastateltavan välillä. EIT:n ratkaisukäytäntö puoltaa sitä, että journalistit voivat jakaa haastateltaviensa ilmaisuja ilman pelkoa ilmaisuihin liittyvästä rangaistuksesta. Toimittajan on kuitenkin esitettävä haastateltavansa ilmaisu selkeästi haastateltavan näkökulmana. Esimerkkitapaus toimittajan oikeudesta välittää haastateltavansa lainvastaisia kommentteja osana julkaisua on EIT:n ratkaisu Jersild vastaan Tanska (23.9.1994). Tapauksessa toimittajaa ei tuomittu nuorisoryhmän televisio-ohjelmassa esittämistä rasistisista kommenteista, sillä toimittajan tarkoituksena oli totuudenmukaisen kuvan luominen rasistisesta toiminnasta ja sen syistä.⁶¹

EIT:n tulkinta, jossa toimittaja saa välittää eteenpäin haastateltavansa ilmaisuja, nojaa käsitykseen siitä, että toimittajien liian suuri vastuu voisi johtaa sananvapauden kaventumiseen eli chilling effectiin. Yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista puhuminen olisi vaikeampaa, mikäli toimittajat pelkäisivät rikosoikeudellisia sanktioita välittäessään eteenpäin muiden ilmaisuja. EIT:n tulkintakäytännöllä on myös yhteytensä median maailmasta välittämään

⁵⁸ Journalistin ohjeiden kohta 19. Julkisen sanan neuvosto

⁵⁹ Neuvonen 2005, s. 128

⁶⁰ Journalistin ohjeet kohdat 1-8. Julkisen sanan neuvosto

⁶¹ Tiilikka 2012, s. 60. Muita tapauksia esimerkiksi Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska (17.12.2004), Selistö v. Suomi (16.11.2004) ja Julieta Savitchi v. Moldova (11.10.2005)

kuvaan, sillä mikäli toimittajat voisivat julkaista vain varmasti sananvapauden piirissä olevaa sisältöä, joukkoviestinnän yhteiskunnasta antama kuva voisi olla laimea ja yksipuolinen.⁶²

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on arvioinut toimittajien mahdollisuutta haastateltaviensa ilmaisujen edelleen levittämiseen ottamalla huomioon esimerkiksi haastateltavien käyttämän kielenkäytön, väitteen loukkaavuuden ja loukkaamistarkoituksen⁶³. Kuitenkin sekä sananvapauslain 1.2 §:ssä että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklassa lausuttu sananvapauden välttämätön rajoittaminen puoltavat jälleen sitä, että joukkoviestimen pitäisi mahdollistaa yksittäisten henkilöiden ilmaisujen julkaiseminen osana julkaisua.

Sananvapauslaki siis säätää päätoimittajan vastuusta toimitustyön johtamista ja julkaisun sisällön hyväksymistä koskien (SVL 4 §), mutta samalla EIT:n ratkaisukäytäntö pohjaten EIS 10 artiklaan ja toimittajan ymmärtämiseen yhteiskunnan totuudenmukaisen tiedon välittäjänä ohjaa vastuukysymyksen siihen suuntaan, että haastateltava vastaa omista lausumistaan ja toimitus omista kannanotoistaan. Tätä ajatusta puoltaa se, että toimittajan ja haastateltavan välistä vastuunjako haastateltavan ilmaisuja koskien käsitellään lähinnä vain siltä kannalta, joutuuko toimittaja vastuuseen haastateltavan ilmaisuista, mutta kantaa ei oteta siihen, pitäisikö toimittajan ohjeistaa haastateltavaa ilmaisujen mahdollisista oikeudellisista suorauksista. Toimittajan vastuuta suhteessa haastateltavaan ei juurikaan käsitellä laissa, oikeuskäytännössä eikä itsesääntelyssä⁶⁴.

Vastaavan toimittajan vastuussa on huomattava, että sillä tarkoitetaan ennen kaikkea toimitustyön johtamisesta vastaamista. Myös vastaavan toimittajan asettamisvelvollisuus kuvastaa tätä. Ollilla esittää, että ”vastaavan toimittajan asettamisvelvollisuus koskee tilanteita, joissa on tarpeen johtaa ja valvoa useiden toimittajien tekemää toimitustyötä”⁶⁵. Mikäli päätoimittaja olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuuden ja aiheuttaa tällä julkaisun sisältöön perustuvan rikoksen toteutumisen, on tämä viime kädessä rikos- ja vahingonkorvausoikeudellisessa vastuussa⁶⁶. Tästä voidaan siis nähdä, ettei päätoimittajan vastuu ja viimekäteinen julkaisun sisällön hyväksyminen heijasta suoraan vastuuta haastateltavan ilmaisuista, vaan ennemminkin vastuuta toimitustyön oikeanlaisesta hoitamisesta. Julkaisun lain vastaisesta sisällöstä vastaa ensisiassa se, jota rikoslain mukaan on

⁶² Tiilikka 2012, s. 61-63

⁶³ Esimerkiksi Lopes Gomes da Silva v. Portugali (28.9.2000) sekä Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi (16.11.2004)

⁶⁴ Toimittajan vastuuta ei voida verrata viranomaisen neuvontavelvollisuuteen (hallintolaki 8 §).

⁶⁵ Ollila 2004, s. 115

⁶⁶ Koska toimituksen sananvapaudessa ei voida palata yhden henkilön sananvapauden käyttöön, on päätoimittajan rooli kantaa viimekäteinen vastuu julkaisusta. He 54/2002, s. 70

pidettävä rikoksen tekijänä ja osallisena siihen (SVL 12 §). Toisaalta EIT:n ratkaisu Jersild vastaan Tanska osoittaa siitä, ettei haastateltavan lainvastaiset ilmaisut tee julkaisusta välttämättä kokonaisuutena katsoen lain vastaista, eikä silloin toimitus päätoimittaja mukaan lukien syyllisty sananvapauserikokseen.

Kuten edeltä on luettavissa, päätoimittajan johtamis- ja vastuutehtävä koskien julkaisun sisältöä, ei ole suora rikos- tai vahingonkorvausoikeudellista vastuuta saneleva tekijä. Päätoimittajan vastuussa, koskien julkaistun viestin sisältöön perustuvaa rikosta, on kyse rikoksen tekijävastuusta⁶⁷. Tämän tekijävastuun taustalla on puolestaan ajatus siitä, että koska toimittajan sananvapaudessa ei voida palata yksittäisen henkilön sananvapauteen vaan koko toimitus voi olla julkaisun rakentamisen taustalla, on jonkun kannettava vastuu julkaisun lain vastaisesta sisällöstä⁶⁸. Sananvapauslain säätämisestä annetussa hallituksen esityksessä otetaan kuitenkin kantaa siihen, että päätoimittajan tekijävastuusta huolimatta, silloinkin kun rikos perustuu julkaistun viestin sisältöön, on silti rikoksesta vastuussa sananvapauslain 12 §:n mukaisesti vain se, jota rikoslain osallisuutta koskevien säännösten mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai osallisena siihen (RL 5: 1-8 §)⁶⁹.

Toiminnan tahallisuus on yksi piirre, joka määrittää toimijan rikosoikeudellista vastuuta (RL 3:6 §). Sananvapauslain esitöissä on otettu kantaa siihen, että usein ” julkaisu- ja ohjelmatoiminnan alueella tunnusmerkistön mukaisen tahallisen teon tekijänä tulee yleensä kysymykseen se, joka viime kädessä päättää paitsi viestin sisällöstä myös siitä, että hänen päätöksensä mukainen viesti toimitetaan yleisön saataville”. Päätoimittajan rikosoikeudellinen vastuu ei kuitenkaan ole kiveen hakattua, sillä mikäli esimerkiksi päätoimittajan nimenomaisesta kiellosta huolimatta toimittaja päättäisi julkaista sisällöltään lain vastaisen viestin, ei päätoimittajaa voitaisi rankaista, koska rikokseen syyllistyminen vaatii taustalleen tekijän syyllisyyden, esimerkiksi teon tahallisuuden.⁷⁰ Toisaalta vastaavan toimittajan päätoimittajarikkomukseen syyllistyminen voi olla seurausta myös vain huolimattomasta toiminnasta ja valvontatehtävän laiminlyönnistä (SVL 13 §).

Vastaavan toimittajan vastuuseen suhteessa haastateltavan lainvastaisiin ilmaisuihin vaikuttaa syytteettömyysolettama. Päätoimittajan syyllistyminen rikokseen pitää näyttää toteen. Samoin toimittajan on tahallisesti pitänyt julkaista sananvapauden vastaista sisältöä ja vielä niin, että

⁶⁷ 54/2002 vp s. 69

⁶⁸ He 54/2002 vp s. 70

⁶⁹ He 54/2002 vp s. 68-69

⁷⁰ He 54/2002 vp s. 69

julkaisun tarkoitus ei ole ollut esimerkiksi antaa todenmukaista kuvaa yhteiskunnasta. Jälleen toimittajan sananvapauden käytössä siis palataan siihen, että kaiken toimituksellisen toiminnan taustalla tulee olla paikkansapitävän, oikean tiedon jakaminen.⁷¹

Toimittajan vastuussa suhteessa haastateltavan ilmaisuihin on kuitenkin muistettava, että toimittajan on toimittava eettisesti ja vilpittömässä mielessä haastattelulausumia julkaistessaan, jotta tämä voi välttyä haastattelulausumia koskevalta vastuulta. Tiilikka antaa esimerkiksi sen, ettei toimittaja saa välittää esimerkiksi väärää tietoa haastatteluksi verhottuna⁷². Toisaalta sillä, että toimittaja kertoo haastateltavalleen haastateltavan ilmaisujen merkityksen osana muuta julkaisua, on vaikutusta haastateltavan ilmaisujen antamiseen ja siihen, kuinka haastateltavan ilmaisujen mahdollinen sananvapauden vastainen olemus ja rikosoikeudellinen vastuu määrittyy⁷³. Lisäksi toimittajan ja haastateltavan välisen vastuunjakautumisen erityistapauksena on huomatta toimittajan ja haastateltavan tekemä sopimus lähdesuojasta.

3.1.2 Lähdesuoja

Lähdesuoja on sananvapauslain 16 §:ssä säädetty viestin laatijaa, julkaisijaa ja ohjelmatoiminnan harjoittajaa koskeva oikeus olla ilmaiseematta viestin sisältämien tietojen antajaa. Oikeus koskee myös muita viestin laatijan, julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan palveluksessa olevia henkilöitä. Lähdesuojasta on myös kohtansa Journalistin ohjeissa. Tämä ohje tosin ottaa esille sekä toimittajan oikeuden lähdesuojaan että myös velvollisuuden pitää lähteensä henkilöllisyys salassa siten kuin tämän kanssa on sovittu⁷⁴. Käsitys lähdesuojasta oikeutena ja velvollisuutena on vaihdellut vuosien varrella⁷⁵.

Lähdesuoja toimittajien oikeutena juontaa juurensa perus- ja ihmisoikeutena turvatusta sananvapaudesta. Vaikka lähdesuojaa ei ole kirjattu Suomen perustuslaissa perusoikeudeksi, sen voidaan katsoa olevan olennainen osa sananvapautta. Tiilikka nostaa esille Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen katsoneen lähdesuojan olevan joukkoviestinten vapauden eräs kulmakivi, koska tämä mahdollistaa joukkoviestinten tiedonsaannin ja edelleen välittämisen

⁷¹ HE 54/2002 s. 68, 71

⁷² Tiilikka 2012, s. 60-61

⁷³ Nilsen ja Johnsen v. Norja (25.11.1999) osoittaa siitä, kuinka asiayhteys vaikuttaa lausumista johdettavaan rikosoikeudelliseen vastuuseen.

⁷⁴ Journalistin ohjeiden kohta 14

⁷⁵ Neuvonen 2019, s. 140

sellaisista yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista, joita tietolähteet eivät ilman anonymiteettia olisi suostuneet paljastamaan.⁷⁶

Toimittajien velvollisuudesta pitää tietolähteensä henkilöllisyys salassa ei säädetä suoraan laissa, mutta EIT:n oikeuskäytäntö perustuen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklaan osoittaa, että lähdesuojan murtamisen on perustuttava riittävän täsmälliseen lainsäädäntöön ja sananvapauden perustuvan lähdesuojan murtamisen on oltava demokraattisen yhteiskunnan kannalta välttämätöntä⁷⁷. Lisäksi lähdesuojan merkityksen ymmärtäminen toimittajapiireissä sekä lähdesuojan murtavien toimittajien paheksunta, asettaa toimittajat ymmärtämään lähdesuojan myös velvollisuutenaan lähettään kohtaan⁷⁸. Neuvonen tiivistää lähdesuojan ajatukseen toimittajan ja lähteen sopimuksesta, jossa lähde anonymiteettiaan vastaan takaa antamiensa tietojen oikeellisuuden⁷⁹.

Lähdesuojan murtamisesta säädetään esitutkintalaissa (805/2011) ja oikeudenkäymiskaareissa (4/1734). Käytännössä lähdesuoja voidaan murtaa, mikäli kyseessä on törkeän rikoksen selvittäminen, jonka ratkaisemiseksi lähdesuojan murtamisella on välttämättömyys tietojen saamiseksi.⁸⁰ Kuten jo edellä mainitsin, toimittajien keskuudessa lähdesuojasta ei hevillä luovuta. Tämä voikin johtaa siihen, että toimittaja, julkaisija tai ohjelmatoiminnan harjoittaja voivat joutua vastuuseen viestin sisältöä koskevasta rikoksesta, mikäli esimerkiksi kunnianloukkaus tapauksessa viestin laatijalla ei ole tarpeeksi näyttöä tietojen oikeellisuudesta. Lähdesuojaan liittyy toimituksen osalta velvollisuus näyttää toteen, kuinka tietojen oikeellisuudesta on varmistettu tilanteissa, joissa anonyymeilta henkilöiltä saadut tiedot herättävät kielteistä julkisuutta⁸¹. Tästä lähdesuojaan liittyvästä toimittajille asetetusta ohjeesta avata yleisölle, miten nimettömän lähteen ja siltä hankittujen tietojen luotettavuus on varmistettu, ohjeistetaan Journalistin ohjeissa. Journalistin ohjeiden lähdesuojaa käsittelevällä kohdalla voidaan nähdä olevan suuri vaikutus viestin sisältöä koskevan rikosoikeudellisen vastuun muotoutumisessa, sillä mikäli toimittaja ei pysty todistamaan lähteidensä luotettavuutta, voidaan viestin julkaisija saattaa rikosoikeudelliseen vastuuseen lain vastaisen

⁷⁶ Tiilikka 2008, s. 40. Goodwin v. Yhdistynyt kansakunta (27.3.1996), Roemen ja Schmidt v. Luxemburg (25.2.2003)

⁷⁷ Tiilikka 2008, s. 41

⁷⁸ Neuvonen 2019, s. 140

⁷⁹ Neuvonen 2019, s. 139

⁸⁰ Neuvonen 2019, s. 135

⁸¹ Neuvonen 2019, s. 139-140

viestin julkaisemisesta⁸². Lähdesuojaan vetoamalla viestin välittäjä ei siis voi välttyä lain vastaiseksi todetun viestin rikosoikeudellisesta vastuusta.

3.2 Toimittajien itsesääntely

Joitain ammattialoja, myös toimittajien työtä ohjaa Suomessa alan omaksi itsesääntelyksi luodut ammattieettiset ohjeet. Tämä Journalistin ohjeiksi nimitetty ohjekokoelma toimii alan toimijoiden eettisenä ohjenuorana tukien sananvapauden vastuullista käyttämistä ja ammattieettistä keskustelua. Journalistin ohjeiden perusta voidaan hakea siitä ajatuksesta, että joukkoviestinnän tiedonvälityksen on perustuttava totuuden- ja asianmukaiseen tietojen antamiseen⁸³. Ohjeita ei ole tarkoitettu rikosvastuun perusteiksi.⁸⁴

Journalistin ohjeiden toteuttamista journalistin työssä valvoo Julkisen sanan neuvosto (JSN). Tämä voi antaa huomautuksia journalistin ammattietiikan vastaisesta toiminnasta, jotka viestimen on huomautuksen saatuaan julkaistava määräajassa viestintäkanavallaan.⁸⁵ Huomautuksista huolimatta toimittajat arvostavat itsesääntelyä journalistien sananvapautta ohjaavana sääntelynä, ja tämä antaakin itsesääntelylle vahvan perustan⁸⁶.

Itsesääntelyn yhdeksi tarkoitukseksi Neuvonen nostaa toimittajien sananvapauden sääntelyn pitämisen oman alan piirissä⁸⁷. Sääntelyn pitäminen oman alan piirissä edistää journalistien uskallusta puhua yhteiskunnallisista asioista, sillä Julkisen sanan neuvoston valvoessa hyvän journalistisen tavan toteutumista journalistin työssä, tämä voi antaa vain huomautuksia ammattietiikan vastaisesta toiminnasta. Viljanen huomauttaa, että toimittajien työskentely rikosoikeudellisen rangaistuksen ja vahingonkorvauksen uhalla johtaisi median edustajien toimintaa jäädyttävään vaikutukseen eli chilling efectiin⁸⁸, ja tämän vuoksi toimittajien työtä tarkemmin ohjaava sääntely on syytä pitää itsesääntelyn puitteissa. Toin aiemmin esille, että sananvapaus muuttuu yhteiskunnan kehityksen mukana. Sananvapauden kehitykseen liittyen Neuvonen ottaa esille, että sananvapauden hyväksyttävän käytön rajojen kokeileminen on

⁸² Neuvonen 2019, s. 136. (KKO 1997:185, KKO 2006:62)

⁸³ Peterson 1956, s 101

⁸⁴ Tiilikka 2008, s. 69

⁸⁵ Tiilikka 2008, s. 73

⁸⁶ Tiilikka 2008, s. 69

⁸⁷ Neuvonen 2005, s. 119

⁸⁸ Jäädyttävästä vaikutuksesta ks. Viljanen 2005 s. 643.

kannattavaa tehdä nimenmaan itsesääntelyohjeita koettelemalla eikä tuomioistuimissa⁸⁹. Kaiken kaikkiaan itsesääntely pitää sananvapauden sääntelyn kevyempänä verrattuna byrokraattiseen valtion sääntelyssä kiinni olevaan oikeudelliseen sääntelyyn⁹⁰.

Journalistin ohjeet sääntelevät toimittajien ammatillista asemaa, tietojen hankkimista ja julkaisemista, haastateltavan ja haastattelijan oikeuksia, virheen korjaamista ja omaa kannanottoa sekä sitä, mikä on julkista ja mikä yksityistä⁹¹. Journalistin ohjeiden piirtäessä toimittajille yhtenäiset toiminnan pelisäännöt, itsesääntelyohjeet ovat samalla vahvistaneet ammattikunnan mainetta. Ammattikunnan maineen vahvistuessa ja toimittajien toimiessa tiettyjen toimintatapojen mukaan, on piirtynyt kuva journalismista ammattina ja sananvapaudesta journalistin työssä. Joukkoviestinnän itsesääntely toimii siis ammattieettisenä ajatuksena ja rajaa osaltaan sitä, mitä tarkoitetaan toimittajan ammatilla.⁹²

Toimittajan ammatin määrittäminen itsesääntelyohjeiden toteuttamisen kautta ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteistä, sillä toimittajien itsesääntelyohjeisiin sitoutuminen on Suomessa vapaaehtoista⁹³. Rajaan kuitenkin tutkimuksessani käsittelemäni toimittajat juurikin itsesääntelyohjeita noudattaviin valtamedian toimittajiin⁹⁴.

3.3 Oikeudellisen sääntelyn ja Journalistin ohjeiden suhde

Oikeustieteen sekä viestinnän alan toimijoiden kesken on yksimielinen näkemys journalistin ohjeiden ja oikeudellisen sääntelyn erottamisesta toisistaan ja rikosoikeudellisen vastuun perusteiden hakemisesta ainoastaan oikeudellisesta sääntelystä ja muista oikeuslähteistä. Tiilikka ottaa kuitenkin esille, että journalistin ohjeilla voi olla välillinen vaikutus toimittajien työn huolellisuusarviointiin, sillä journalistin ohjeiden luodessa kansalaisille odotuksia journalistin työtä kohtaan, vaatimukset toimittajien työn huolellisesta hoitamisesta pohjautuvat

⁸⁹ Neuvonen 2005, s. 136

⁹⁰ Neuvonen 2019, s. 145

⁹¹ Julkisen sanan neuvosto, journalistin ohjeet

⁹² Neuvonen 2005, s. 121

⁹³ Esimerkiksi Italiassa journalistiliittoon kuulumisen ja itsesääntelyohjeiden noudattaminen on edellytys toimittajan ammatin harjoittamiselle. Neuvonen 2005, s. 125

⁹⁴ Julkisen sanan neuvoston sopimuksen ovat allekirjoittaneet Aikakausmedia, Radiomedia, Sanomalehtien Liitto ry (Paikallislehtien Liitto ry), Suomen Journalistiliitto ry (Radio- ja televisiotoimittajien Liitto ry), Yleisradio Oy, MTV Oy, Sanoma Media Finland, Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liitto Kultti ry sekä PALE ry (SAK:n palkansaajalehdet). Julkisen sanan neuvosto

alan itsesääntelyohjeisiin. Työn toteuttamisen huolellisuusarviointi voidaan puolestaan liittää vahingonkorvausvastuuseen.⁹⁵

Neuvonen ottaa esille, että Journalistin ohjeet hyvänä journalistisena tapana ei ole laissa määritelty velvoittavaksi tapasäännökseksi kuten esimerkiksi hyvä rakennustapa (maankäyttö- ja rakennuslaki 117 §), hyvä asianajotapa (laki asianajajista 5 §) ja hyvä kirjanpitolaki (kirjanpitolaki 3 §)⁹⁶. Lisäksi, koska Journalistin ohjeissa puhutaan hyvästä journalistisesta tavasta eikä hyvästä tavasta, yhteys esimerkiksi vahingonkorvauslaissa käytettyyn hyvän tavan termiin ei ole aukoton⁹⁷. Hyvä journalistinen tapa ja hyvä tapa eivät tarkoita välttämättä samaa asiaa⁹⁸. Tämän puolesta Journalistin ohjeita ei siksi voitaisi käyttää edes vahingonkorvausvastuun tulkinnassa⁹⁹.

Journalistin ohjeiden yhteys oikeudellisen vastuun muotoutumiseen on mahdoton ajatus myös oikeusvaltion periaatteisiin kuuluvan oikeusvarmuuden kannalta. Koska JSN voi muuttaa, kumota ja ottaa uudestaan käsittelyyn päätöksiään, ei toiminta toteuta toiminnan ennakoitavuutta. Lisäksi journalistin ohjeet vapaaehtoisena sääntelynä asettaisivat jopa eri toimituksellista viestintää toteuttavat tahot keskenään erilaiseen asemaan rikosoikeudellisen vastuun piirissä, kun itsesääntelyn piiriin kuuluvia toimijoita voitaisiin rankaista rikoksesta eri perustein kuin toimijoita, jotka eivät ole sitoutuneet Journalistin ohjeisiin.¹⁰⁰ Yhdenvertaisuus rikosoikeudellisessa arvioinnissa ei toteutuisi.

Journalistin ohjeiden ja lain rikkominen vaativat eri vaatimustason sääntelyiden rikkomiselle. Jo pelkästään perustuslain 8 § laillisuusperiaatteesta sanoo, että rikosvastuun taustalle tarvitaan sellainen teko, joka on tekohetkellä nimetty laissa rangaistavaksi. Täten itsesääntely kuuluisi olla vain alan eettisen ohjenuoran tehtävässä. Tähän viitaten Neuvonen kärjittää, että itsesääntelyn pitäminen edes rikoksen ratkaisun suuntaviivoina voi olla vastoin demokratiaperiaatetta. Hänen mukaansa itsesääntelyohjeissa voi olla samoja ohjeita kuin laissa, mutta kaiken kaikkiaan laista ja oikeuskirjallisuudesta löytyvät kaikki tarvittavat ratkaisuperusteet rikosoikeudellisen vastuun ratkaisemiseen.¹⁰¹

⁹⁵ Tiilikka 2008, s. 74-75

⁹⁶ Neuvonen 2005, s. 191

⁹⁷ Neuvonen 2005, s. 198

⁹⁸ Saarnilehto 1992, s. 15-16

⁹⁹ Hallituksen esityksessä (HE 167/2003) ei oteta hyvän tavan tai erityistapojen vastaisuutta perusteeksi vahingonkorvaukselle. Neuvonen 2005, s. 199

¹⁰⁰ Neuvonen 2005, s. 198

¹⁰¹ Neuvonen 2005, s. 197

4 SANANVAPAUSRIKOS

Valtakunnansyyttäjänvirasto on linjannut sananvapausrikoksilla tarkoitettavan sellaisia rikoksia, joiden rankaisemisessa on kyse sananvapauden rajoittamisesta joukkoviestinnän kontekstissa. Simo Kolehmainen on ottanut esille, että vaikka sananvapausrikoksen käsitettä ei suoranaisesti käsitellä sananvapauslaissa, on sananvapausrikosten piiriin luettavat rikokset määriteltävissä sananvapauslain 12 § koskevien esitöiden mukaan siten kuin rikoslaissa ja muussa rikosoikeudellisessa sääntelyssä säädetään viestinnän sisältöön perustuvista rikoksista.¹⁰² Sananvapauslain 12 § ja 14 § nimittäin säättävät rikoksen tekijän ja osallisen vastuun ja vahingonkorvausvastuun johtuvan ” yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta”. Riitta Ollilla on vielä rajannut sananvapausrikoksen käsitteen koskemaan juurikin sananvapauslaissa tarkoitettuja julkaistun viestin sisältöön perustuvia rikoksia erottelemalla sananvapausrikoksen ilmaisurikoksesta. Hänen mukaansa ilmaisurikoksen käsite on ikään kuin sananvapausrikoksen yläkäsite, sillä se kattaa laajemmin viestin sisältöön perustuvat rikokset, eikä ainoastaan joukkotiedotusvälinein ihmisten tietoisuuteen toimitetut sisällöltään sananvapauden vastaiset ilmaisut eli sananvapausrikokset.¹⁰³

Yleisimpien sananvapausrikosten joukkoon kuuluu muutama kymmen rikoslaissa kriminalisoitua ilmaisurikosta, joista mainittakoon muun muassa kiihottaminen kansanryhmää vastaan (RL 11:10), julkinen kehottaminen rikokseen (RL 17:1), sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen (RL 17:21), salassapitorikos (RL 38:1), yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (RL 24:8) sekä kunnianloukkaus (RL 24:9). Käsittelen seuraavassa tarkemmin kunnianloukkausta, sillä se on yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen kanssa yleisin sananvapausrikos, ja toisaalta kunnianloukkauksen kriteerien käsitteleminen on keskeistä myöhemmin käsittelemäni korkeimman oikeuden ratkaisun kannalta.

¹⁰² Kolehmainen 2009, s. 80-81, HE 54/2002 vp. s. 68.

¹⁰³ Ollilla 2004, 137-140.

4.1 Kunnianloukkaus

Yksilön kunnian suoja on turvattu perustuslaissa yksityiselämän suojaa kokevassa pykälässä (PL 10 §). Tämä suoja konkretisoituu rikoslaissa kriminalisoidun kunnianloukkauksen kautta (RL 24:9). Kunnianloukkaus on jaettu perusmuotoon ja sen törkeään tekemuotoon. Keskeistä kunnianloukkauksessa on valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen toisesta niin, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle tai halveksuntaa tätä kohtaan. Lisäksi kunnian loukkaukseen voi syyllistyä esittämällä valheellisen väittämän kuolleesta henkilöstä niin, että teko aiheuttaa kärsimystä vainajaa erityisen läheiselle ihmiselle. Kunnianloukkauksesta syytteen voi nostaa ainoastaan asianomainen¹⁰⁴.

Suomessa kunnianloukkauksen keskeisenä seikkana on lausuman totuudenvastaisuus, ja itseasiassa toisin kuin monissa Euroopan maissa, Suomessa kunnianloukkaussyytteistä voi vapautua todentamalla esitettyjen tietojen todenmukaisuuden¹⁰⁵. Lisäksi kunnianloukkaukseen kuuluu teon tahallisuus, joka perustuu rikosalain yleisiin oppeihin rikosoikeudellisen vastuun kriteereistä. Teon tahallisuudesta säädetään rikoslain 3:6 säännöksellä. Tahallisuus vaikuttaa myös rikosentekomuotoon. Rikokseen voi nimittäin syyllistyä tekemisen lisäksi myös osallisena rikokseen muun muassa rikoskumppanuuden, välillisen tekemisen tai yllytyksen kautta (RL 5:1-8 §). Välillinen tekeminen on esimerkki rikosoikeudellisen vastuun jakautumisesta toimijoiden kesken niin, että toiminnan tahallisuus on ohjannut rikosoikeudellisen vastuun muotoutumista. Välillisessä tekemisessä ”tekijänä tuomitaan se, joka on tehnyt tahallisen rikoksen käyttäen välikappaleena toista, jota ei voida rangaista rikoksesta syyntakeettomuuden tai tahallisuuden puuttumisen vuoksi—” (RL 5:4 §).¹⁰⁶ Kunnianloukkaukseen syyllistyminen edellyttää rikoksen kaikkien kriteerien täyttymistä.

Ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan vahvistamiseksi ja sananvapauden tukemiseksi¹⁰⁷ kunnianloukkausta koskevaan säännökseen lisättiin arvosteluoikeutta koskeva rajoitussäännös, jonka mukaan kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua koskien toisen menettelyä muun muassa politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa, tieteessä ja taiteessa (RL 24: 9.2). Ilmaisurikoslainsäädännön uudistaminen EU-oikeuden tulkintalinjaa myötäilevämmäksi onkin

¹⁰⁴ Neuvonen 2019, s. 321.

¹⁰⁵ Sananvapausrikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen: oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 24/2012, s. 48.

¹⁰⁶ Tekijänvastuusta ja osallisuusvastuusta tarkemmin rikoslain yleisiä oppeja koskevassa hallituksen esityksessä HE 44/2002, s. 21–22 ja 146–165

¹⁰⁷ Korpisaari 2015, s. 107

muuttanut oikeustapausten tulkintaa, sillä mikä vielä vanhemmassa kotimaisessa tulkintakäytännössä olisi katsottu olevan kunnianloukkauksen täyttävä valheellinen tieto tai vihjaus, saattoi nyt uudistetun lainsäädännön myötä olla arvoarvostelman piirissä oleva sallittu ilmaus¹⁰⁸. Kunnianloukkauksen arvioinnissa loukkauksen merkittävyyttä ja arvostelun sietämistä on tarkasteltu loukkauksen kohteena olevan aseman perusteella. Reinboth toteaaakin, että kotimaiset tuomioistuimet kiinnittävät ensin tarkastelunsa siihen onko kyseessä julkisessa tehtävässä toiminut tai muuten julkisuudesta tuttu henkilö, vasta sen jälkeen tarkasteluun tulee, onko tieto yhteiskunnallisesti merkittävää ja lopuksi, onko tieto yksityisyyden suojan piiriin kuuluvaa¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Sananvapauserikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen: oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 24/2012, s. 34 (KKO 2011:71)

¹⁰⁹ Reinboth 2012, s. 624

5 TOIMITTAJA-ASEMAN VAIKUTUKSESTA OIKEUDELLISEN VASTUUN MUOTOUTUMISEEN

5.1 KKO:2010:88

5.1.1 Tapauksen lähtökohdat

Korkeimman oikeuden käsittelemässä tapauksessa oli kyse törkeän kunnianloukkauksen ja sananvapauden välisestä ristiriitakysymyksestä sekä lähdesuojan merkityksestä kunnianloukkauksen arvioinnissa. Tapauksessa Yleisradion TV 1 -kanavalla esitetyssä MOT-ajankohtaisohjelmasarjassa oli esitetty ”Pyhä sota Turussa” -niminen jakso, jossa oli vihjattu, että kolme ohjelmassa nimeltä mainittua henkilöä kuului ulkomailla toimivaa terroristijärjestöä rahoittavaan turkulaiseen ryhmään. Nämä kolme henkilöä olivat olleet Suomesta toimitettujen tietojen perusteella pidätettyinä Irakissa terrorismiyhteyksistä epäiltyinä, mutta sittemmin vapautettu. Ohjelmassa toimittajan esittämät vihjaukset perustuivat haastattelulausumiin, jotka olivat peräisin kahdeksalta toisistaan riippumattomalta anonyymilta henkilöltä. Toimittajan lisäksi ohjelmassa väitteitä ja vihjauksia esitti haastattelulausumia antanut henkilö. Tapauksessa keskeistä oli arvioida vihjausten ja väitteiden todenmukaisuutta, sitä olivatko toimittajan lähteet luotettavia ja mikä merkitys haastateltavien saamalla lähdesuojalla oli arvioitaessa lähteiden luotettavuutta ja näiden antamien tietojen todenmukaisuutta.

5.1.2 Korkeimman oikeuden ratkaisu

Tapauksessa syyttäjä vaati ohjelman toimittaja A:lle, ohjelman vastaavalle toimittajalle B:lle sekä ohjelmassa haastattelulausumia antaneelle C:lle kullekin rangaistusta kolmesta törkeästä kunnianloukkauksesta. Toissijaisesti syyttäjä vaati vastaavalle toimittajalle syytettä sananvapauslain 13 §:n tarkoittamasta päätoimittajarikkomuksesta. Korkein oikeus katsoi A:n ja B:n molempien syyllistyneen kolmeen törkeään kunnianloukkaukseen. Haastattelulausumia antaneen C:n kohdalla korkein oikeus jätti tuomitsemasta tätä kunnianloukkauksesta, koska tämä itse ei ollut lausunut väitteissä tarkoittamiensa henkilöiden nimiä.

Syynä ohjelman toimittajan tuomitsemiseen kunnianloukkaukseen oli tämän antamat valheelliset väittämät ja vihjaukset kolmesta ohjelmassa tunnistettavasti esitetystä henkilöstä

ja näiden osallistumisesta terrorismin rahoittamiseen. Toimittaja muodosti vihjauksilla, ohjelmasisällön valinnalla ja ohjelman leikkauksella kokonaiskuvan siitä, että ohjelmassa esitetyt henkilöt X, Y ja Z suhtautuivat positiivisesti terrorismiin. Koska toimittajan lähteiden antamat väitteet koskivat X:n, Y:n ja Z:n osallisuutta hyvin vakaviin rikoksiin, oli erityisen tärkeää X:n, Y:n ja Z:n kunnian ja maineen suojan kannalta, että toimittaja arvio kriittisesti lähteidensä antamia tietoja ennen niiden julkaisua. Korkein oikeus katsoi, että anonyymien henkilöiden väitteiden totuudenperäisyyttä on hyvin vaikea todistaa etenkin, koska lähteiden väitteet olivat sen verran ympäröityjä, että niitä vastaan olisi vaikea puolustautua. Vaikka toimittaja itse tiesi lähteensä, ei toimittajan omalle harkinnalle ja lähteiden kriittiselle arviointikyvyille annettu tilaa tapauksessa. Väitteiden ja vihjausten vakavuus, X:n, Y:n ja Z:n todentamaton syyllisyys terrorismin rahoittamiseen sekä tietolähteiden anonyymius puolsivat sitä, ettei ohjelmassa esitettyjen tietojen todenperäisyydelle ollut takeita. Toimittajan toiminnan tahallisuudesta korkein oikeus lausui niin, että toimittajan on täytynyt ymmärtää, että hänen lähteidensä luotettavuutta ja tietojen totuudenmukaisuutta todennäköisesti kyseenalaistetaan ottaen huomioon edellä esitetyt seikat. Esittämällä vihjauksia ja väitteitä, joiden todenperäisyydelle toimittaja ei antanut edes lähteidensä lähdesuojaa kunnioittaen riittäviä perusteita, toimittaja otti riskin siitä, että tämä saattaisi syyllistyä törkeään kunnianloukkaukseen. Vastatessaan viestin sisällöstä toimittaja oli sanavapauslain 12 §:n mukaisesti vastuussa viestin sisältöä koskevasta törkeästä kunnianloukkauksesta (RL 24:10 §).

Korkein oikeus katsoi vastaavan toimittajan syyllistyneen törkeään kunnianloukkaukseen, sillä tämä oli lukenut ohjelman käsikirjoituksen ennen ohjelman esittämistä ja lisäksi keskustellut käsikirjoituksesta ohjelman tuottajan, lakimiehen sekä toimittajan kanssa haluamatta kuitenkaan tehdä mitään muutoksia ohjelmaan sen sisältöä koskien. Vastaava toimittaja syyllistyi törkeään kunnian loukkaukseen hyväksyessään viestin sisältöä koskevan sananvapauden vastaisen viestin julkaisemisen (Sanavapauslaki 12 §).

5.1.3 Toimittajan toiminnan vaikutus tapauksen osapuolten rikosoikeudellisen vastuun muotoutumiseen

Toimittajalla oli tässä tapauksessa suhteellisen monta haastateltavaa, joilla oli lisäksi hyvin erilaiset roolit haastateltavina. Osa lähteistä esitti väitteitä ja vihjauksia, toisten haastateltavien tarkoitus oli puolustautua syytöksiä vastaan. Haastateltavat myös esiintyivät ohjelmassa tunnistettavuudeltaan eri tavoin anonyymeista lähteistä oman identiteettinsä paljastaviin haastateltaviin. Nämä kaikki edellä esitetyt seikat ovat tapauksessa eräitä olennaisia asetelmia, jotka vaikuttavat toimittajan ja haastateltavan välisen rikosoikeudellisen vastuun muotoutumiseen.

Toimittajan vastuuta haastateltavansa lausumista voidaan siis tämän tapauksen pohjalta tarkastella kolmessa eri haastattelurooleissa esiintyneiden haastateltavien lausumien pohjalta. Toimittajan haastateltavina olivat henkilöllisyydeltään tunnistettavat X, Y ja Z, joiden kunnian ja maineen suojan loukkaamisen arvioinnista tapauksessa oli kyse. Lisäksi haastateltavana oli omalla nimellään esiintynyt C, joka antoi tietoja ohjelmassa käsitellystä terrorismia tukevasta järjestöstä nimeämättä kuitenkaan ketään järjestöön liittyen. Kolmas haastateltava ryhmä voidaan muodostaa toimittajan anonyymeista tietolähteistä, joilta peräisin olevia tietoja toimittaja esitti ohjelmassa. Oikeustapauksessa toimittajan haastateltavista ainoastaan omalla nimellään esiintynyttä haastateltava C:tä vastaan oli nostettu kunnianloukkaus syyte.

Sananvapauden väärinkäytön uhreina tapauksessa olivat X, Y ja Z. Täten toimittajan vastuuta näiden henkilöiden lausumista ei ole tarpeen tarkastella rikosoikeudellista vastuuta punnittaessa. Tarkasteltaessa toimittajan roolia rikosoikeudellisen vastuun muotoutumisessa ja jakautumisessa toimittajan ja haastateltavan kesken, vaaditaan, että sananvapautta olisi käytetty väärin ja lakia olisi rikottu.

Omalla nimellään haastattelulausumia antanutta C:tä syytettiin törkeästä kunnianloukkauksesta, mutta häntä ei tuomittu rikoksesta. Olennaisin merkitys tuomiossa oli se, ettei C henkilöinyt ketään lausumissaan. Kunnianloukkauksen kriteereihin kuuluu, että valheelliset väitteet ja vihjaukset kohdistuvat lausumista tunnistettavaan oikeushenkilöön, ja lisäksi väitteet ovat omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä väitteiden kohteelle (RL 24 luku 9 §). Haastateltava C:n suostuminen haastateltavaksi omalla nimellään näytti syytteen mukaan sysäävän sananvapauden käyttöön liittyvän oikeudellisen vastuun niin haastateltavan omista lausumista kuin ohjelman koko sisältöä koskevasta oikeudellisesta kysymyksestä C:n

hartioille yhdessä toimittajan kanssa. Vaikka C ei itse maininnut lausumissaan tarkoittamiensa henkilöiden nimiä, C:tä syytettiin kunnianloukkauksesta, koska C:n lausumat olivat sisällöltään kunniaa loukkaavia ja koska ohjelman koko sisältö huomioiden C:n lausumat oli yhdistettävissä tunnistettaviin henkilöihin X, Y ja Z.

Sen lisäksi, että haastateltavana olleen C:n lausumat eivät täyttäneet kunnianloukkaus rikoksen tunnusmerkistöä väitteiden yksilöimättömän kohteen vuoksi, C:n syyteettömyydelle voidaan löytää paitsi tukea myös vaikutusta journalistien itsesääntelyohjeista. Ensinnäkin Journalistin ohjeissa kohdassa 17 sanotaan, että ”haastateltavalla on oikeus saada ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä hänen lausumaansa käytetään”¹¹⁰. Toimittajan tulisi siis itsesääntelyohjeiden mukaan kertoa haastateltavalle tämän lausumien asemasta osana muuta ohjelmakokonaisuutta. Korkein oikeus totesikin ratkaisun perusteluissa, ettei asiassa ollut selvinnyt haastateltava C:n olleen perillä ohjelman muusta sisällöstä ja siitä, että toimittaja yhdistää hänen lausumansa tunnistettaviin henkilöihin. Tämä tieto puolestaan puoltaa sitä, ettei laissa määritelty kunnianloukkauksen tahallisuuskriteeri toteutunut haastateltavan toiminnassa antaa lausuntoja. Toimittajalle kuuluvalla vastuulla kertoa haastateltavalle tämän lausumien asema osana muuta ohjelmassa annettua tietoa, voidaan nähdä tapauksessa olleen yhteys haastateltavan lausumien kunniaa loukkaavien ilmaisujen tahallisuuden arvioinnissa. Koska toimittaja ei kertonut ennakolta itsesääntelyohjeiden mukaisesti haastateltavalle ohjelman muusta sisällöstä, ei haastateltavan toimintaa voitu pitää tahallisena. Haastateltavan lausumien rikosoikeudellisessa arvioinnissa toimittajan työskentelyllä oli merkitystä siihen, ettei haastateltavaa tuomittu. Tuomion perustaksi riitti kuitenkin laissa sanottu kunnianloukkauksen tahallisuuskriteeri yhdessä yksilöimättömien ilmaisun kohteiden kanssa¹¹¹, joten Journalistin ohjeiden 17 kohdalla oli ainoastaan välillistä merkitystä oikeudellisessa arvioinnissa.

Haastateltavana olleen C:n syyllistyminen kunnianloukkaukseen siksi, että koko ohjelmasisältö huomioiden C:n lausumat oli yhdistettävissä tunnistettaviin henkilöihin, olisi ollut lisäksi kohtuutonta siksi, että C oli toiminut hyväksyttävän ilmaisunvapauden rajoissa jopa silloinkin, kun toimittaja oli kysynyt C:ltä, ketä tämä tarkoitti ilmaisullaan. Toimittajan voidaan siis ikään kuin nähdä ohjailleen haastateltavaa sananvapauden ylittämiseen. Toimittajan esittämään kysymykseen haastateltava C antoi vastaukseksi, että viittaa henkilöön, joka oli Irakissa pidätettynä. C ei siis edelleenkään paljastanut väitteensä kohteen identiteettiä. Mielenkiintoista toimittajan vastuuta tarkasteltaessa on se, kuinka tällainen toimittajan

¹¹⁰ Journalistin ohjeet, Julkisen sanan neuvosto

¹¹¹ Tahallisuus rikosoikeudellisen vastuun yleisenä kriteerinä (RL 3:6 §)

yllyttävä toiminta vaikuttaa sananvapauden väärinkäyttöihin liittyvän rikosoikeudellisen vastuun muotoutumiseen haastateltavan ja haastattelijan välillä.

EIT:n ratkaisukäytännöstä Jersild vastaan Tanska (23.9.1994) on merkittävä tapaus toimittajan ja haastateltavan välisen sananvapauteen liittyvän oikeudellisen vastuun muotoutumisesta. Tapauksessa toimittaja esitti ryhmälle rasistisia nuoria provokatiivisia kysymyksiä heidän rasistisuudestaan, mutta sananvapauden käytössä ainoastaan haastateltavana olleet nuoret syyllistyivät rasistisilla kommentteillaan rikokseen, joka vastaa kiihottamista kansanryhmää vastaan (RL 11:10). Huovinen tulkitsi tapauksesta niin, että joskus medianvapaus on yksilön sananvapautta laajempi¹¹². Mikko Hoikka puolestaan katsoi, ettei kyse ollut ammattiroolissa toimineelle toimittajalle kuuluvasta yksityishenkilön sananvapautta laajemmasta sananvapauden piiristä, vaan siitä, että toimittaja ei ollut sanonut mielipiteitä ominaan ja oli irtautunut haastattelemiensa ilmaisuista. Lisäksi toimittaja oli esittänyt televisio-ohjelmassa myös muita kantoja rasismia käsittelevään aiheeseen ja koko ohjelman sisältö huomioiden ohjelmaa ei voitu pitää rasismia edistävänä.¹¹³

Toimittajan vapautumiseen rikossyytteitä vaikutti vahvasti Jersild-tapauksessa se, että toimittaja oli luonut ohjelmassa kokonaiskuvan, joka ei puoltanut rasismia. Rasististen kommenttien rooli oli näyttää totuudenmukainen kuva siitä, millaista rasismi oli sitä harjoittavien ryhmien keskuudessa ja miksi he sitä tekivät. Päättyessään julkaista rasistiset kommentit toimittaja toteutti tiedonvälitystehtävää, jonka merkitys demokraattisessa yhteiskunnassa on perustavanlaatuinen. Vaikka toimittaja tiesi julkaisevansa vähemmistöjä loukkaavia ja järkyttäviä kommentteja, ei tämä joutunut niistä vastuuseen. Loukkaavien kommenttien julkaisuun liittyen EIT on lausunut sananvapauden käytöstä taiteen välityksellä, että sananvapautta voidaan käyttää myös sellaisin keinoin, jotka järkyttävät, loukkaavat tai hämmentävät¹¹⁴. Voidaan siis pohtia sitä, onko tämä taiteen alibiin kuuluva ilmaisurikoksesta vapauttava luonne yhdistettävissä toimittajan asemaan sananvapauden yhteiskunnallisen luonteen toteuttajana. Ainakin se, että toimittajan tuomiossa oli keskitytty julkaisun tarkoitukseen, puoltaa toimittaja-asemaan kuuluvan tiedonvälitystehtävän vaikutusta siihen, että toimittajaa ei tuomittu. Tapauksen ratkaisuissa oli nimenomaan otettu huomioon, ettei toimittajan tarkoituksena ollut loukata julkaisulla vähemmistöjä.

¹¹² Huovinen 2008, s. 762

¹¹³ Hoikka 2008, s. 1243

¹¹⁴ Muller v. Sveitsi (1988) kohta 33

Jersild vastaan Tanska -tapauksessa kysymys oli siitä, voitiinko rasistisia kommentteja pitää sopivana julkaista ohjelmassa, joka muutoin ei ollut loukkaava. Ratkaisussaan EIT kuitenkin lausui, että haastatteluihin perustuva uutisointi on merkityksekkäimmistä tavoista, joiden kautta tiedotusvälineet toteuttavat tehtäväänsä ”julkisina vahtikoirina”¹¹⁵. Lisäksi EIT on muutenkin suhtautunut pidättyvästä toimittajan rankaisemiseen siitä, että tämä välittää eteenpäin muiden esittämiä tietoja ja mielipiteitä¹¹⁶.

Toimittajaa ei provokatiivisuudesta huolimatta tuomittu, joten tapauksen perusteella voidaan katsoa, ettei provosoinnissa ole kyse yllyttämisestä rikokseen, joka on kriminalisoitu rikoslain 5 luvun 5 §:ssä. Itseasiassa oikeusministeriön sananvapautta, yksilönsuojaa ja lähdesuojaa käsittelevässä selvityksessä todetaan EIT:n ymmärtävän journalistien vapauden sisältävän myös mahdollisuuden liioitteluun ja provokaatioon¹¹⁷. Tästä voidaan päätellä, että kerta toimittajat voivat käyttää hyväkseen jopa provosointia haastattelutilanteissa, ei toimittajan vastuulle perehdyttää haastateltavaansa mahdollisista ilmaisujen rikosoikeudellisista seurauksista anneta suurta arvoa. Toimittajan tehtävänä on hankkia totuusperäistä tietoa ja haastateltavien lausuntoja julkaistaan sellaisenaan, koska haastatteluihin perustuvat julkaisut antavat parhaiten ja totuudenmukaisimmin kuvaa yhteiskunnan tilanteesta ja ihmisten mielipiteistä. Tämän pohjalta voitaisiin siis nähdä, että toimittajien työssä prioriteetti on välittää totuudenmukaista tietoa yhteiskunnasta, eikä keskittyä siihen, että haastateltavan lausumien sisällössä pysytään sananvapauden rajoissa ja että haastateltava tiedostaa lausumiensa mahdolliset seuraukset.

Palataan takaisin korkeimman oikeuden tapaukseen (KKO:2010:88). Oleellista toimittajan tuomitsemisessa kunnianloukkaukseen oli varmistumattomuus anonyymeilta haastateltavilta peräisin olevien lausumien todenperäisyydestä. Vaikka EIT on korostanut, että toimittajat eivät aina voi varmistua täysin julkaisemansa tiedon paikkansapitävyydestä ja mitä yhteiskunnallisesti merkittävämpi asia on kyseessä, sitä vähemmän myös medialta voidaan vaatia näyttöä julkaisun taustalle¹¹⁸, ei tässä tapauksessa toimittajan oma lähdekriittisyys riittänyt perusteeksi vakavien vihjausten ja väitteiden taustalle. Lisäksi toimittajan kunnianloukkausta arvioitaessa tähän vaikutti se, ettei toimittaja antanut julkaisussa tilaa syytteiden kohteena olleille X:lle, Y:lle ja Z:lle puolustautua vihjauksia vastaan. Toimittajan

¹¹⁵ EIT Jersild v. Denmark kohta 35.

¹¹⁶ Tiilikka 2008, s. 271. (esim. Selistö v. Suomi 16.11.2004, Bergens Tidende ja muut v. Norja 2.5.2000)

¹¹⁷ Sananvapaus, yksilönsuoja ja lähdesuoja Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä (54/2010) s. 17

¹¹⁸ Reinboth 2012, s. 626

käsittelmä ja leikkaama julkaisu antoi katsojille tosiaisoista irrallisen, vahvasti vihjailevan kuvan X:n, Y:n ja Z:n syyllisyydestä terrorismin rahoittamiseen. Toimittajan toiminnassa näkyi tämän oma mielipide käsiteltävään asiaan, ei pyrkimys objektiiviseen ja totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen.

Tapauksessa kunnianloukkauksesta tuomittiin toimittaja ja vastaavatoimittaja. Toimittaja vastasi anonyymeilta lähteiltään peräsin olevien tietojen sananvapauden vastaisuudesta, sillä toimittaja oli tehnyt lähteiden kanssa sopimuksen lähdesuojasta vastineeksi haastattelujen saamiselle. Haastateltava C oli vastuussa vain omista lausumistaan, ei C:n lausumiin liitetyistä vihjailevista elementeistä julkaisussa. Korkeimman oikeuden tapauksen ja EIT:n Jersild vastaan Tanska tapauksen pohjalta voidaan vetää yhteen, että kukin osapuli vastaa itse omista lausumistaan ja rikosoikeudellisessa vastuussa on se, jota rikoslain mukaan voidaan pitää rikoksen tekijänä tai siihen osallisena (RL 5 luku). Toimittajan työskentelytavalla haastattelun ja ilmaisujen saamiseksi ei ole vaikutusta haastateltavan rikosoikeudellisen vastuun arviointiin tämän ilmaisuja koskien.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa tarkoituksenani oli tarkastella toimittajan rikosoikeudellista vastuuta haastateltavansa ilmaisuista. Sivusin myös hieman toimittajien vahingonkorvausvastuiden muodostumista. Vastuunjakoon liittyen tarkastelin toimittajan vastuita suhteessa haastateltavaan, sitä, mikä vastuu toimittajalla ammattihenkilönä on neuvoa haastateltavaa tämän ilmaisujen mahdollisista oikeudellisista seurauksista.

Tutkimuksen perusteella on nähtävissä, että niin oikeudellinen sääntely kuin oikeuskäytäntö painottavat kansalaisten sananvapauden edistämistä niin, että toimittajien tulee välittää eteenpäin haastateltaviensa lausunnot sellaisinaan kunnioittaen kansalaisten ilmaisun vapautta, mutta kuitenkin pitäen journalistinen päätäntävalta toimituksen piirissä. Tähän haastattelulausumien edelleen välittämisoikeuteen vaikuttaa tosin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella muun muassa ilmaisun kielenkäyttö, loukkaavuus ja loukkaamistarkoitus.

Totuudenmukaisen tiedon välittäminen on toimittajien työskentelyn lähtökohta, joka ohjaa toimittajien sananvapauden alaa. Koska EIT on katsonut, että haastattelulausumiin perustuva tiedonsaanti on yksi merkityksekkäimmistä tavoista saada tietoa maailmasta, nähdään, ettei toimittajaa pidä rangaista haastateltavien lainvastaisten ilmaisujen jakamisesta. Tosin tällöin on ratkaisevassa asemassa se, mikä on toimittajan uutisoinnin tarkoitus. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on nimittäin edellyttänyt, että toimittajan tulee toimia journalistisen etiikan mukaisesti niin, että toimittaja muun muassa arvioi tietolähteidensä luotettavuuden ja perustaa esittämänsä väitteet oikeaan tietoon. Lisäksi toimittajan oikeudessa välittää eteenpäin haastateltavansa lain vastaisia viestejä, ratkaisevaa on käsiteltävän asian merkitys ja asiasta käyty laajempi keskustelu. EIT:n ratkaisukäytäntö, joka painottaa toimittajien tekemää totuudenmukaista tiedonvälitystä yhteiskunnassa tapahtuvista merkityksekkäistä asioista, vapauttaa hyvässä journalistisessa uskossa toimivat toimittajat välittämään raflaaviakin kommentteja ilman rangaistusta.

Toimittajien oikeus välittää eteenpäin haastateltavien lain vastaisia ilmaisuja rangaistuksetta perustuu siihen, että mikäli toimittajat vastaisivat haastateltavan ilmaisuista, tämä johtaisi toimittajien työssä sananvapauden kaventumiseen. Sananvapauden kaventumisella on puolestaan vaikutus ihmisten tietoisuuteen asioista sekä yhteiskunnasta saamaan kuvaan. Toimittajien vapaus välittää eteenpäin haastateltavansa ilmaisuja ilman pelkoa

rikosoikeudellisesta vastuusta ei kuitenkaan tarkoita, etteikö kukaan joutuisi niistä vastuuseen. Julkaisun sisältöä koskevasta rikoksesta vastaa sananvapauslain 12 §:n mukaisesti se, jota rikoslain mukaan voidaan pitää rikoksen tekijänä tai osallisena siihen. Täten haastateltava vastaa omista lain vastaisista ilmaisuistaan.

Haastateltavan ja toimittajan väliseen vastuunjakautumiseen haastateltavan lain vastaisia ilmaisuja koskien on myös olemassa poikkeuksia. Esimerkiksi lähdesuoja on seikka, joka siirtää rikosoikeudellisen vastuun haastateltavan ilmaisuista toimittajalle.

Sekä oikeussääntely että oikeuskäytäntö siis näyttävät painottavan toimittajien oikeutta välittää haastateltavansa ilmaisut eteenpäin ilman pelkoa niihin kohdistuvasta oikeudellisesta vastuusta. Tätä vastoin toimittajien vastuusta neuvoo haastateltavaansa tämän lausumien mahdollisista seurauksista ei säännellä. Itsesääntelyohjeissa ohjeistetaan haastateltavan oikeuksista, mutta sielläkään ei ohjeisteta suoraan toimittajan neuvontavastuusta. Itseasiassa EIT:n ratkaisukäytännöstä on nähtävissä, että toimittajan vapaus sisältää jopa oikeuden liioitteluun ja provosointiin uutisoinnissa ja haastattelutilanteissa. Tosin käytännössä voi olla vaikeaa vetää rajaa toimittajan normaalin työskentelyn ja provokaation, saati hyväksyttävän provokaation ja rikokseen yllyttämisen välille. Tuomioistuinten ratkaisukäytännöstä voidaan nähdä, ettei niissä pidetä toimittajien neuvontavastuuta haastateltavaa kohden olennaisena. Toimittajien varoittelu haastateltavaa ja tämän antamaa haastattelua kohden voisi vaikuttaa haastateltavan haluun antaa haastattelu ja näin riskeerata tärkeän haastatteluihin perustuvan tiedonsaannin.

Kaiken kaikkiaan, mitä tulee toimittajan ja haastateltavan väliseen vastuun jakautumiseen julkaisun sisältöä koskeviin lainvastaisiin ilmaisiin liittyen, ilmaisuista vastaa se, jota rikoslain mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai osallisena siihen. Täten toimittajan rooli julkaisun suunnittelijana ja totuttajana ei sysää rikosoikeudellista vastuuta haastateltavalta pois koskien tämän omia lain vastaisia lausumia. Haastateltavan on itse tunnistettava ilmaisujensa lainvastaisuus ja kannettava vastuu lausumistaan. Myöskään päätoimittajan johtamis- ja valvontavastuussa sekä viimekäteisessä julkaisun sisällön hyväksymisessä ei ole kyse siitä, että vastaava toimittaja suoraan vastaisi julkaisun lain vastaisesta sisällöstä. Päätoimittajan rikokseen syylistymien on näytettävä toteen. Kuitenkin, mikäli julkaisun lain vastaiselle sisällölle ei löydy ketään, jonka vastuulle rikos voitaisiin asettaa, on päätoimittaja viime kädessä rikosoikeudellisessa vastuusta julkaisun lainvastaista sisältöä koskien.